

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

Kód oboru: 7506R029

Název bakalářské práce:

VOLNOČASOVÉ AKTIVITY DĚTÍ Z RODIN A DĚTSKÉHO DOMOVA
(KOMPARACE)

FREE TIME ACTIVITIES OF CHILDREN FROM FAMILIES AND
CHILDREN'S HOME (COMPARISON)

Autor:

Jana Moulisová
Kundratická 4596
430 04 Chomutov

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: Mgr. Milan Märč

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
71	15	21	23	15	2 + 1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 30. 4. 2007

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení

Jana Moulisová

Adresa:

Kunratická 4596, 43004 Chomutov

Studijní program:

Speciální pedagogika

Studijní obor:

Speciální pedagogika pro vychovatele

Kód oboru:

7506R029

Název práce:

VOLNOČASOVÉ AKTIVITY DĚTÍ Z RODIN
A DĚTSKÉHO DOMOVA /KOMPARACE/

Název práce v angličtině:

FREE TIME ACTIVITIES OF CHILDREN FROM
FAMILIES AND CHILDREN'S HOME
/COMPARISON/

Vedoucí práce:

Mgr. Milan Márc

Termín odevzdání práce:

30. 04. 2007

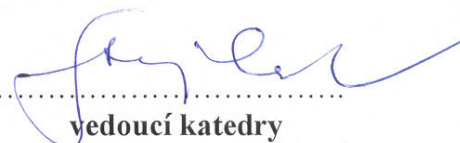
Bakalářská práce musí splňovat požadavky pro udělení akademického titulu „bakalář“ (Bc.).

vedoucí bakalářské práce

děkan FP TUL

vedoucí katedry

Zadání převzal (student): Jana Moulisová

Datum: 28. 01. 2006

Podpis studenta:

Cíl práce:

Zjišťování využití volnočasových aktivit u dětí z rodin a dětského domova.

Základní literatura:

- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- PAVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, V., HRDLÍČKOVÁ, J., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.
- PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: MU, 1999. ISBN 80-210-2083-4.
- SPOUSTA, V., A KOL. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: MU, 1996. ISBN 80-210-1275-7.
- VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas*. 1. vyd. Brno: MU, 1992. ISBN 80-210-0428-2.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 30.4. 2007

Podpis:

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Milanovi Márcovi za odbornou pomoc a podnětné rady při zpracování bakalářské práce. Dále děkuji pracovním kolektivům ze 7. a 13. základní školy v Chomutově a dětského domova v Chomutově a ve Vysoké Peci. Poděkování náleží také rodině za pomoc, trpělivost a pochopení.

Název bakalářské práce: Volnočasové aktivity dětí z rodin a dětského domova
(komparace)

Název bakalářské práce: Free time activities of children from families and children's
home (comparison)

Jméno a příjmení autora: Jana Moulisová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2006/2007

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Milan Märč

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou trávení volného času dětí z rodin a dětí z dětských domovů. Jejím cílem byla analýza stávajícího stavu využívání volného času dětí z rodin a dětských domovů. Stanovený cíl byl splněn. Práci tvořily tři stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů popisovala poznatky o volném čase jako samostatné disciplíně pedagogiky, o rodině, dětském domově a o zvláštnostech výchovného procesu dětského domova v porovnání s rodinou. Praktická část zajišťovala pomocí dotazníku analýzu stávajícího stavu trávení volného času dětí a jeho komparaci. V této části bylo použito 164 dotazníků, které byly všechny vyplněny dle předem stanovených pokynů. Výsledky byly zpracovány tabulkami a grafy a komentáři. Následovalo vyhodnocení stanovených předpokladů. Výsledky ukazovaly na ne příliš rozmanité zájmy dětí z dětských domovů a vyúsťovaly v konkrétní navrhovaná opatření. Za největší přínos práce vzhledem k řešené problematice bylo možné považovat působení na děti dětském domově v oblasti většího zájmu z jejich strany o využívání nabízených aktivit a kvalitnější využití svého volného času.

Klíčová slova.

volnočasové aktivity, analýza stávajícího stavu, průzkum, předpoklady, výchova, srovnávání, navrhovaná opatření, použitá metoda

Summary:

The bachelor's work dealt with the problem of spending free time of children from families and from children's homes. The main aim was to analyze the way of spending free time both in families and at children's homes. The aim was fulfilled. The work was formed by three main branches. The theoretical part described the knowledge about the free time as the individual discipline of pedagogy, families, of children's home and about the differences of educational process of children's house in contrast to family. It did it through processing and presentation of professional sources. The practical part guaranteed the analyze of the way how to spend the free time and its comparison. We used 164 questionnaires, which were filled in according to given instructions. The results were processed through charts, graphs and commentaries. It was followed by assessment of given conditions. The results showed not very varied interest of children from the children's houses and finished by the concrete suggested provision. The main contribution of the work was the influence to the children from the children's houses. We tried influence them by offering different activities and to use their free time in a better way.

The key words:

free time activities, the analyze of the given situation, research, conditions, education, suggested, provision, used method

OBSAH

OBSAH ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

1 ÚVOD ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2 TEORETICKÁ ČÁST ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.1 VOLNÝ ČAS – VYMEZENÍ POJMU ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.1.1 EKONOMICKÉ ASPEKTY VOLNÉHO ČASU ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.1.2 SOCIÁLNÍ A SOCIOLOGICKÉ ASPEKTY VOLNÉHO ČASU ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.2 VYMEZENÍ POJMU VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.2.1 ZÁJMOVÁ ČINNOST ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2. 3 NOVÉ PŘÍSTUPY V PEDAGOGICE VOLNÉHO ČASU ---- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.3.1 ANIMACE ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.3.2 VÝCHOVA ZÁŽITKEM ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.3.3 SOCIÁLNÍ ASISTENTI – TERÉNNÍ PRÁCE (STREETWORKER) ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.4 RODINA ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.5 ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

2.6 DĚTSKÉ DOMOVY – NÁHRAŽKA RODINNÉ VÝCHOVY - CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

**2.7 ZVLÁŠTNOSTI VÝCHOVNÉHO PROCESU DĚTSKÉHO DOMOVA V POROVNÁNÍ S RODINOU
----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.**

3 PRAKTICKÁ ČÁST ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

3.1 VLASTNÍ PRŮZKUM ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

3.1.1 ÚKOL A CÍL PRŮZKUMU ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

3.1.2 POUŽITÉ METODY PRŮZKUMU ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

3.1.3 SKLADBA ZKOUMANÉ SKUPINY A SLEDOVANÉ ÚDAJE ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

3.1.4 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

3.2 ZPRACOVÁNÍ A ROZBOR VÝSLEDKŮ PRŮZKUMU ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

3.3 OVĚŘENÍ STANOVENÝCH PŘEDPOKLADŮ ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

4 ZÁVĚR ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ (DOPORUČENÍ) ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

7 SEZNAM PŘÍLOH ----- CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

8 PŘÍLOHY

1 ÚVOD

Pracuji jako vychovatelka dětského domova. Hlavní náplní mé práce je vlastně vytváření takových činností, kterými obohacuji volný čas dětí a rozvíjím tím jejich aktivitu, iniciativu, vůli i sociální dovednosti. Je to náročná práce, vzhledem k jednotvárným zájmům dětí. Svým postojem k aktivnímu trávení volného času a nabídkou různých činností se mi zvláště u mladších dětí daří jejich zapojení. Je pravdou, že většina z nich se zajímá především o hudbu a tanec a ani této činnosti se nedokáží věnovat s plným nasazením, ale správnou motivací děti alespoň částečně získám. Některé mají i zájem o návštěvu různých organizací a vybrat si z nabízených aktivit. Je ale obtížné získat starší děti k nabízeným činnostem. Nemají již tak velký zájem o organizované činnosti. Velice rády tráví volný čas podle svých představ, které ale nejsou vždy pro ně vhodné. A je na nás, jak je přesvědčíme o vhodnosti námi dospělými nabízených aktivit.

V dnešní době je velice obtížné zaujmout děti sportovními, výtvarnými a jinými činnostmi. Lépe se zapojí samozřejmě mladší děti, které nadchne zájem dospělých o jejich osobu. Ti starší jedinci nemají hlubší zájmy. A dnes je to o to těžší, že existují počítače, playstationy a bohatý výběr televizních pořadů. Je proto velmi malý zájem (zvláště u dětí starších) o turistické a poznávací výlety i jiné akce, které pro děti u nás v dětském domově v hojné míře pořádáme.

Téma „volný čas“ dětí je již nějakou dobu středem pozornosti, vzhledem ke zvyšování patologických jevů společnosti jako je agrese, šikana, drogová závislost a kriminalita stále mladší populace. Přesto si myslím, že většina mladých lidí má zájem o svůj pozitivní vývoj, a proto se snaží využívat možností, které jsou jim pro další rozvoj k dispozici. Je na nás dospělých, abychom tento stav neustále zlepšovali.

Pojem volný čas vyvolává u většiny z nás příjemné představy. „*Ve volném čase se věnujeme činnostem, které máme rádi, baví nás, uspokojují přinášejí radost a uvolnění.*“

(Pávková a kol. 1999, s. 11)

Současná demokratická společnost se vyznačuje tendencí rozšiřováním sféry volného času a větším oceňováním jeho významu. Lze očekávat, že tato tendence dále poroste. S narůstáním volného času se zcela zákonitě objevují i nové nároky na člověka, na společenský i osobní styl jeho života i na jeho výchovu. Tyto požadavky sledují celkové rozvíjení psychických a fyzických sil mladé generace i dospělých, rozvoj jejich

vědomostí, dovedností, schopností, aktivity, tvořivosti a schopnosti se v dané situaci správně rozhodnout.

„Volný čas je čas, kdy je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu.“

(Faltýsková 2002, s.17).

Zájmy a záliby jsou zdrojem samostatnosti, tvořivosti a vedou děti k individuálnímu i společenskému uplatnění. Zájmové aktivity dávají i příležitost poznání širokého okruhu lidských činností a mohou být dobrou inspirací pro budoucí profesní orientaci.

Plnohodnotné trávení volného času je spjata s novým poznáním a touhou po dalším vzdělávání z vlastního popudu a je důležitým prostředkem rozvoje schopností a talentu. Aktivní a kvalitní využívání volného času dětí a rozvoj jejich zájmů jsou důležité i vzhledem k perspektivnímu využívání volného času v dospělosti.

Touto prací bych chtěla zjistit míru a rozdíl využívání volného času dětí z dětských domovů a rodin na vybraných základních školách a v dětských domovech. Získané podklady a výsledky průzkumu by měly být použity k projektování volnočasových aktivit v dětském domově, kde pracuji. Mám zájem o jejich zlepšování. Budu řešit problémy vyplývající z věku dětí a způsobu prožívání volného času.

Bakalářská práce je dělena do tří částí. První část tvoří teoretický základ ke zvolenému tématu, kde jsou shrnuty poznatky o volném čase jako samostatné disciplíně pedagogiky, o rodině a o dětském domově. Druhá část je věnována praktickým poznatkům. Na závěr ve třetí části jsou shrnuty výsledky průzkumu uskutečněném v dětských domovech a základních školách a uvedena doporučení, která vyplývají z výsledků. Práce je doplněna přílohami, které se týkají dotazníku pro šetření s návodem k jeho použití a fotografiemi ze života dětí v dětském domově ve Vysoké Peci.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Volný čas – vymezení pojmu

Činnosti ve volném čase mají pro celkový rozvoj dítěte mimořádný význam, nelze je však vidět jinak než v jednotě s vyučováním, které je hlavní povinností dětí školního věku. Aktivní a kvalitní využívání volného času dětí a rozvoj jejich zájmů jsou důležité i vzhledem k perspektivnímu využívání volného času v dospělosti. Problematika volného času dětí má těsné vazby s problematikou organizované výchovy mimo vyučování, týká se ve skutečnosti celého života dětí.

„Volný čas neexistuje izolovaně sám o sobě, ale je vzájemně ovlivněn časem, který není volný. Činnosti zahrnované do sféry povinností vykonat musíme, ať již chceme či nikoliv. Každého napadne, že mezi nimi nevede přesná hranice. To, co někdo pociťuje jako povinnost, to druhého baví a chápe to jako svou zábavu a naopak.“

(Pávková a kol., 1999 s.11)

Vymezením pojmu volný čas se zabývala celá řada autorů už od dob starověkého Řecka, každý ho však charakterizuje trochu jiným způsobem. Zaměříme se na dnešní výklad pojmu volný čas.

Volný čas je hodnotou, je-li využíván ku prospěchu člověka a jeho osobních kvalit. Volným časem dítěte disponují ti, kteří o ně pečují. Matka dovoluje dítěti bavit se hrou, která je pro ně zároveň učením. Otec vede své dítě k různým činnostem. Postupně vznikají u dítěte zájmy, které se snaží realizovat v čase, jež mu zbývá po splnění povinností.

(Spousta, 1996, s.12)

Brindza, (1984, s.27) se ve své knize „Děti a jejich volný čas“ snaží vymezit volný čas na základě časové struktury dne dětí se strukturou dne dospělých.

Píše, že časová struktura dne dospělých se obvykle dělí na :

- pracovní čas;
- mimo pracovní čas;
- volný čas.

Pracovní čas, podle jeho slov, zahrnuje práce v zaměstnání, činnost vyplývající ze zaměstnání vykonávanou po pracovním čase (cesta do práce a zpět). Do mimo pracovního času zahrnuje všechny práce spojené s chodem domácnosti, starostlivosti o děti, obstaráváním služeb, s přípravou na výlet, čekání při nákupu apod. Kromě toho je to i čas určený na spánek, jídlo, osobní hygienu, úpravu zevnějšku a lékařskou

péči. Volný čas podle Jána Brindzy slouží na odpočinek, zábavu a rozvoj osobnosti. Porovnáním rozdělení dne a skladbou činností dětí školou povinných a dne dospělých podle jeho názoru nenajdeme podstatné rozdíly.

Volný čas dětí, školou povinných slouží podle jeho slov k činnostem, které mají tyto hlavní znaky:

- dominuje v nich činnost s cíli přinášejícími užitek;
- jsou spojené s povinností;
- mají původní podnět převážně v individuu samotném a jsou výrazem relativně svobodné volby;
- jsou spojené s rozvojem osobnosti.

Na základě vztahu ke společnosti, ekonomice, materiální výrobě a nezaměřuje se na volný čas dětí. Podle jejích slov je volný čas osvobozený od jakékoliv společensky povinné práce, čas v němž člověk přestává bezprostředně přispívat k rozvoji společenské výroby. Považuje volný čas za sféru, která byla osvobozena od nadvlády ekonomiky a je dána k dispozici lidem. Sféru, se kterou může člověk v rámci daných společenských poměrů volně nakládat.

Říká, že činnosti, které člověk ve sféře volného času realizuje, si vybírá na základě svých vnitřních potřeb, odborných a společenských zájmů a že existence volného času za určitých podmínek probouzí a podněcuje přirozenou lidskou touhu po poznání.

(Švigová, 1967, s.67)

Pávková a kol.(1999, s.15) ve své knize „Pedagogika volného času“ objasnila pojem volného času takto: „Pro naše účely je postačující, oddělíme-li od sebe sféru povinností a sféru volného času. Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybírat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.

Pod pojem volný čas běžně zahrnujeme odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolné společensky prospěšné činnosti i časové ztráty s tímto spojené. Z hlediska dětí mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty.

Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Někdy si lidé z těchto činností vytvoří svého koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla“.

Množství, povaha a struktura volného času jsou podmíněny druhem a typem práce (zaměstnání, povolání), ale zároveň samy práci podstatným způsobem determinují.

Velký význam sehrávají životní strategie a taktiky umožňující člověku vytvořit si svůj volný čas a stanovit svůj konkrétní denní nebo týdenní program, jehož součástí jsou:

- čas pracovní
- čas pro zájmovou činnost či zábavu
- čas reprodukční (uspokojování základních životních potřeb)
- čas pro tvořivou činnost
- čas pro ozdravující činnost
- čas pro druhé

(Bakalář, 1976, s.66)

Pojem volný čas je třeba chápat jako konkrétní pojem, tj. jako volný čas naplněný činnostmi určitých jedinců či sociálních skupin určitého věku. V tomto konkrétním pojetí má volný čas, vedle svých obecných charakteristik, vždy své specifické rysy a zvláštnosti, které je třeba studovat a prozkoumat.

„Chceme-li vymezit oblast volného času dětí školního věku, musíme odečíst od veškerého denního času dobu spojenou s povinnou školní docházkou a povinným vyučováním. Tato doba a činnost je pro děti jistou nutností, která je stanovena zákonem a vymezena závazným učebním plánem a tvoří určitou obdobu práce dospělých.

Školní vyučování dětí má mnoho znaků práce dospělých: je termínované, pravidelné a každodenní, soustavné a děje se v individuálním i společenském zájmu. Z toho plyne, že nemá nic společného s volným časem, který má dítě ke svobodné dispozici.

Volný čas je doba, po kterou člověk patří sám sobě, může se svobodně rozhodnout o činnostech, které mu přinášejí potěšení či odpočinek.“

(Pavlíková, 1998, s.65)

Ale ani celý zbývající prostor po splnění povinností okolo povinného školního vyučování a uložených úloh nelze ještě považovat za volný čas dítěte. I zde existuje okruh biologicky a společensky nutných činností a dalších povinností, které se přičleňují k povinnosti základní, tedy povinné školní docházce.

Oblast těchto nutných povinností tvoří čtyři hlavní skupiny:

1. Činnosti spojené úzce s vyučováním, které však nejsou součástí, to je především cesta do školy a zpět.
2. Činnosti, které jsou základním předpokladem biologické existence dítěte:

- odpočinek, chápaný jako základní nezbytná regenerace duševních a tělesných sil;
 - jídlo, spánek;
 - osobní hygienu a zdravotní péči;
 - pobyt na lůžku vynucený onemocněním apod.;
3. Činnosti, které tvoří základní předpoklad společenské existence dítěte jako individua:
např. sebeobsluha, péče o zevnějšek a osobní věci a osobní prostředí.
4. Činnosti související se společenskou existencí dítěte jako člena rodiny i širší společnosti: jde o práce a povinnosti uložené nebo vyplývající ze společenské a morální nutnosti
- práce spojené s provozem domácnosti, bytu a uložené obstarávání různých služeb;
 - uložená péče o sourozence a jiné členy rodiny;
 - činnosti spojené s rodinnými nebo společenskými závazky, které byly uloženy nebo jsou pocítovány jako morálně závazné (návštěvy, účast na rodinných událostech atd.);
 - uložené obecně prospěšné práce (brigády, sběr apod.) a uložená účast na hospodářském dění společnosti vůbec;
 - uložené další vzdělávání nepovinné vyučování na přání rodičů (hudební škola, jazyková škola aj.);
 - časové ztráty, vzniklé při plnění uložených povinností a činností, které jsou zařazeny do výše uvedených čtyř skupin

(Pávková a kol., 1999, s.110-115)

Teprve prostor získaný po vyčlenění všech doposud jmenovaných činností z celkového času žáka považujeme za prostor volného času.

Oblast volného času tvoří šest skupin činností:

1. Duševní a tělesná rekreace, chápaná jako další odpočinek nad míru nezbytné regenerace sil:
- tělovýchovná sportovní činnost, procházky, výlety;
 - rekreační, kulturně estetické činnosti (četba, poslech hudby aj.);
 - denní spánek, denní odpočinek na lůžku;
 - dívání se z okna, chození po městě, povídání si, nic nedělání.
2. Zábavy chápané jako rozptýlení z nudy a šedi, jednotvárnosti, povyražení, vybočení z normálního chodu života:
- hry a zábavy doma a venku;
 - zábavná rekreace, cirkus aj.;
 - přihlížení sportovním utkáním;
 - zábavy a hry se zvířaty;

- společenské zábavy a tance;
- dobrovolné dílčí sběratelské zájmy.

3. Činnosti sloužící dalšímu dobrovolnému vzdělávání, uspokojování a rozvoji zájmů, schopností, nadání a talentů:

- sebevzdělávací činnosti, sloužící k rozvoji tělesných a duševních sil, které nejsou zainteresovány požadavky školy a přáními nebo příkazy rodičů, ale jsou konány dobrovolně a pramení z vlastního rozhodnutí žáků, jejich zájmů, zálib a sklonů;
- sebevzdělávací činnosti sloužící k uspokojování a rozvoji intelektuálních zájmů (přednášky, kurzy, zájmové kroužky, hudební školy, jazykové školy návštěvy muzea);
- činnosti pramenící z trvalejších a dlouhodobějších zájmů různého druhu (amatérská zájmová činnost), a to z oblasti praktických zájmů (kutění), z oblasti praktických zájmů, z oblasti uměleckých a kulturně estetických zájmů, z oblasti tělovýchovy a sportu.

4. Dobrovolná pomoc rodičům a jiným dospělým :

- péče o sourozence, pomoc rodinným příslušníkům a péče o ně;
- péče o provoz a úklid domácnosti, péče o kulturu domácího prostředí;
- péče o domácí zvířata;
- obstarávání služeb apod.

Do dalšího okruhu činností volného času patří v podstatě všechny činnosti související se společenskou existencí dítěte jako člena rodiny i širší společnosti, s tím rozdílem, že jde o jejich vykonávání z vlastního popudu.

5. Dobrovolná společenská činnost a účast na společenském dění, činnosti spojené s dětským přátelstvím a družností mimo okruh rodinného dění:

- návštěvy kamarádů;
- činnost v dětské a mládežnické organizaci a jiné organizované formy společenských vztahů;
- dobrovolné brigády, jiná činnost materiálního rázu;
- dobrovolná účast na kulturním a společenském dění.

6. Časové ztráty spojené s trávením volného času:

Po tomto konkrétním časoprostorovém a obsahovém vymezení volného času dětí školního věku – je možno dojít k určité formulaci pojmu volný čas. Náplň volného času dětí mohou tvořit nejrozmanitější činnosti: od nejorganizovanějších až po nejspontánnější, absolutně relaxační činnosti až po činnosti fyzicky i psychicky velmi náročné. Mohou to být činnosti individuální, kolektivní až po činnosti široké společenské angažovanosti, jedno mají však společné, jde o činnosti dobrovolné a svobodné

(Pávková a kol., 1999, s.28-33)

„Pedagogické ovlivňování volného času a především výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje tak příležitost vést jedince k vhodnému využívání volného času, formovat jeho zájmy, uspokojovat a kultivovat lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a žádoucí vlastnosti osobnosti.“

(Faltýsková, 2002, s.21)

Z hlediska pedagogického zahrnujeme sféru volného času, využívaného v rodině do oblasti rodinné výchovy a sféru volného času organizovaného školou nebo institucemi do oblasti výchovy mimo vyučování.

(Pavlíková, 1998, s.66)

2.1.1 Ekonomické aspekty volného času

„Všestranná péče o člověka, má vedle pedagogického významu pro člověka a společnost i rozhodující ekonomický význam, protože prostředky na vzdělání člověka, pro jeho zdraví, rekreaci, kulturu, využívání volného času, se stávají nepřímými investicemi do výroby a vstupuje do popředí produktivní hodnota volného času“.

(Grulich, 1968, s.92)

Volný čas přispívá velkou měrou k rozvoji dětí a k utváření jejich kladného vztahu ke vzdělávání. Správně poznaný a školou rozvíjený zájem žáka o mimovyučovací činnost se velmi odráží v růstu jeho uvědomělého vztahu k vyučování, a tím přispívá k zefektivnění jeho účinnosti. Kvalitní nabídka činností v době mimo vyučování pomůže dětem orientovat se v záplavě vlivů, které na ně působí v různé míře a kvalitě. Přemíra konzumace některých vlivů (např. televize, videa, počítačových her) pak často pro únavu, snižuje efektivitu vlastního vyučování.

Z ekonomického pohledu je důležité, kolik prostředků společnost investuje do zařízení pro volný čas, zda a jakým způsobem se část nákladů vrátí. Je zřejmé, že odpočínutý člověk podá lepší pracovní výkon, lépe zvládá mezilidské vztahy na pracovišti.

V současné době se stalo z volného času odvětví, které je využíváno jak pro výchovnou a vzdělávací činnost, tak komerčně. Průmysl volného času je v tržních ekonomikách samostatným a většinou dobře prosperujícím odvětvím, který však často rezignuje na vzdělávací cíle a kultivaci osobnosti.

(Pávková a kol., 1999, s.17)

Činnosti ve volném čase živí zábavný průmysl, sportovní organizace, výrobce oblečení pro sport, cestovní kanceláře, hotely aj. Odhaduje se, že obyvatelé vyspělých zemí na tyto činnosti vynaloží třetinu svých příjmů. Světová rada pro turistiku a cestování odhaduje, že celosvětové tržby spojené se službami cestovního ruchu činily v roce 1992 3 biliony amerických dolarů.

(Pávková, 1999, s.17)

2.1.2 Sociální a sociologické aspekty volného času

Volný čas je všeobecně pocítován jako významná hodnota v životě jedince i společnosti. Vše záleží na tom, jak je využit pro rozvoj jedince a jaký přináší společenský prospěch. Přitom volný čas plní v životě jedince i společnosti široce chápanou kompenzační funkci.

Ve smyslu takto široce pojaté funkce a poslání volného času můžeme stanovit tyto úlohy:

- rekreačně zdravotní úloha – jejím plněním přispívá volný čas k obnově sil a upevnění fyzického a duševního zdraví, která spočívá zejména ve výběru druhu a charakteru činnosti, ve změnách fyzikálního a společenského prostředí
- sociálněpsychologická úloha – volný čas přispívá k utváření mezilidských vztahů a pomáhá tyto vztahy kultivovat. Vytváření formálních i neformálních skupin na základě společného zájmu je součástí socializace. Významná úloha je kompenzace vlivu problémových rodin.
- pedagogická, výchovně vzdělávací a sebevzdělávací úloha – vede k individuálnímu, samostatnému a osobitému rozvoji jedince
- politická úloha – nutno uvážit do jaké míry bude stát zasahovat do volného času obyvatelstva, jaká bude školská politika, zda v rámci školské soustavy bude věnována patřičná pozornost i zařízením pro ovlivňování volného času

(Pávková a kol., 1999, s17-18)

2.2 Vymezení pojmu výchova mimo vyučování

Oblast volného času velmi úzce souvisí s výchovou mimo vyučování a z tohoto důvodu je nutné vymezit a vysvětlit pojem výchovy mimo vyučování.

Organizovanou výchovu mimo vyučování rozumíme takovou činnost školy a různých neškolských institucí a organizací, kterou se v době mimo povinné vyučování a

mimo přímý a bezprostřední vliv rodiny zabezpečuje pokračování výchovně vzdělávacího procesu. Současně se vytvářejí i vhodné podmínky pro různorodé aktivity žáků a pro jejich plnohodnotné uplatnění a seberealizaci taktním ovlivňováním způsobu jejich odpočinku, rekreace a zábavy.

(Pávková a kol.,1999, s.39)

„Je třeba zmínit se o terminologii, která se u nás používá. Mimoškolní výchova je označení pro práci s dětmi, kterou organizuje škola, mimo rámec vyučování např. práce v kroužcích, sport a hry, soutěže. Mimoškolní výchova je výchovná činnost organizovaná mimo školu. Je představována zařízeními, institucemi, organizacemi, hnutími a nadacemi“.

(Faltýsková, 2002, s.20)

„Výchova mimo vyučování je záměrný, pedagogicky organizovaný výchovně vzdělávací proces probíhající uprostřed sociálního dění naší společnosti. Tato oblast výchovy plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní a sociální“.

(Pávková a kol., 1999, s.40)

Jde o výchovně vzdělávací činnost, která v rámci cílevědomého pedagogického procesu zabezpečuje i relativně svobodné využívání volného času dětí, v níž jedinou možností působení je opravdový vztah mezi vychovatelem a vychovávaným založený na vzájemném respektu.

(Pávková a kol., 1999, s.78)

Volný čas dítěte se co do prostoru a prostředí realizuje buď ve škole (po vyučování) nebo v širším veřejném společenském prostředí nebo v kruhu rodiny. Za sféru výchovy mimo vyučování považujeme pouze pedagogické ovlivňování volného času dětí tráveného buď ve škole po vyučování (návštěva kroužku) a nebo v instituci k tomu určené.

Podmínky pro realizaci cílů výchovy mimo vyučování vytvářejí různé společenské instituce:

- a) školní družiny
- b) školní kluby
- c) střediska pro volný čas dětí a mládeže (domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností)
- d) základní umělecké školy, sportovní kluby

- e) jazykové školy
- f) činnost institucí pro dospělé, které se zabývají výchovou dětí ve volném čase (muzea, knihovny apod.)
- g) dětské domovy a domovy mládeže
- h) církve a náboženská společenství

(Faltýsková, 2002, s.21-22)

„Pedagogické ovlivňování volného času a především výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje tak příležitost vést jedince ke vhodnému využívání volného času, formovat jeho zájmy, uspokojovat a kultivovat lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a žádoucí vlastnosti osobnosti.

Způsob odpočinku, zábavy a rekreace ovlivňuje psychohygienu jedince, jak můžeme pozorovat na studijních a pracovních výkonech člověka.

Hodnotné a trvalé zájmy pozitivně působí na partnerské vztahy a výchovu dětí v rodině. V souvislosti se zájmovou orientací jedince můžeme též přispívat k rozvoji potřeby sebevzdělávat se“.

(Faltýsková, 2002, s.21)

Výchova mimo vyučování jako specifická oblast výchovného působení plní funkci:

- výchovně-vzdělávací – usměrňování a kultivace osobnosti
- zdravotní – podporuje zdravý tělesný a duševní vývoj dětí
- sociální – podílí se na utváření žádoucích sociálních vztahů a často nahrazují rodinnou péči

(Pávková a kol., 1999, s.42)

2.2.1 Zájmová činnost

Zájmové činnosti jsou nejdůležitější součástí obsahu výchovy mimo vyučování. Zájmové aktivity dávají i příležitost poznání širokého okruhu lidských činností a mohou být dobrou inspirací pro budoucí profesní orientaci žáků.

Uspokojování potřeb a rozvoj specifických schopností jsou významné výchovné úkoly, které se podílejí na utváření životního stylu a hodnotové orientace člověka.

Mezi základní oblasti lze zahrnout zájmové činnosti:

- vědeckotechnické a vědecké
- technicko praktické
- společenskovedné
- přírodovědné
- esteticko výchovné
- tělovýchovné a sportovní

(Faltýsková, 2002, s.23-24)

Ideálem výchovy mimo vyučování je výchova jedince s mnohostranně rozvinutými zájmy a jedním specializovaným, celoživotním zájmem. Výchovné úsilí v této oblasti má velký význam, požadovaná úroveň zájmů se u člověka projeví též v úrovni rodinné výchovy a v jeho pracovní výkonnosti a pomáhá mu vyrovnat se s náročnými životními situacemi. Tím přispívají k duševní hygieně, navozují rovnováhu, spokojenost, vyrovnanost. Duševní zdraví má bezpochyby vliv i na tělesnou kondici, odolnost a zdatnost člověka. Tělesně i duševně zdravý a vyrovnaný jedinec je schopen kvalitních pracovních výkonů, takže racionální využívání volného času má i ekonomický efekt.

(Pávková a kol., 1999 s. 51, 52)

Psychologická a pedagogická podstata zájmových činností.

Psychologie sleduje zájem jako individuálně osobnostní jev, pedagogika se zabývá zájmy z hlediska jejich usměrňování a formování v procesu výchovy. Výchova je široce založený komplexní a celoživotní společenský proces ovlivňování osobnosti, bohatě strukturovaný ve škole i v mimoškolní oblasti. Žádoucím výsledkem výchovy je rozvinutá harmonická osobnost. Zájmy nevhodné a z hlediska jednotlivce i společnosti nežádoucí je třeba potlačovat.

(Kohoutek, 1996, s. 6)

Zájmy jsou nejčastěji vyvolány potřebami, ale nejsou s nimi totožné. Vztah mezi potřebami a zájmy je oboustranný. Zájmy se rozvíjejí na základě existujících potřeb, umožňují jejich uspokojování, a tím zároveň ovlivňují jejich charakter a vznik dalších potřeb. Při výchovném působení tak dochází prostřednictvím obsahu jednotlivých činností nejen k uspokojování již existujících potřeb, ale i k jejich pedagogickému regulování podle požadavků společnosti v souladu s dispozicemi jednotlivců.

Zájmy souvisejí s celkovým zaměřením osobnosti a lze je charakterizovat jako relativně stálé snahy zabývat se předměty nebo činnostmi, které člověka upoutávají po stránce poznávací nebo citové. Zajímavému předmětu nebo činnosti přikládá člověk zvláštní hodnotu, a proto je veden snahou po aktivním styku s ní. Dosahování cíle je provázeno kladným citovým naladěním a uspokojením.

Zájmy patří mezi vlastnosti aktivačně-motivační vedou osobnost k činnosti (aktivně) a vyvolávají pohnutku (motiv) k činnosti zaměřené určitým směrem. Zájmy mají těsnou vazbu na vlohy a schopnosti člověka, které podmiňují úspěšné vykonávání nějaké činnosti. Ve vztahu k zájmům mají význam nejen pro jejich vznik, ale stejnou měrou i pro jejich rozvíjení a zdokonalování.

Výzkumy v oblasti volného času dokazují, že jedinec rozvíjí své zájmy zejména v těch oblastech, v nichž je úspěšný a dosahuje uspokojení z činnosti. Proto je mimořádně důležitý vztah k určité činnosti, který se projevuje tím, že předmětu svého zájmu přikládá zvláštní hodnotu a je schopen vyvinout úsilí při dosahování cíle, překonávat překážky.

Pro zájem je charakteristický výběrový vztah k předmětu nebo činnosti, kterým člověk přičítá zvláštní význam. Zájem vzbuzuje snahu po aktivním styku s předmětem zájmu, po jeho poznání i zvládnutí a vyvolává silné citové prožívání činnosti. V jejím průběhu se mohou rozšiřovat a prohlubovat určité poznatky, dovednosti a schopnosti, které zpětně ovlivňují další rozvoj zájmů.

„Jako trvalé se obvykle upevní pouze ty zájmy, které odpovídají vnitřním předpokladům a vnějším podmínkám“.

(Pávková a kol., 1999, s. 96)

Zájmy dělíme podle úrovně činnosti, časového trvání, koncentrace, společenské hodnoty a tradičně podle obsahu:

➤ **Dělení podle úrovně činnosti**

- aktivní (produktivní)
- receptivní

➤ **Dělení podle intenzity**

- hluboké
- povrchní

➤ **Dělení z hlediska časového trvání**

- krátkodobé
- dočasné
- přechodné

- dlouhodobé
- **Dělení podle stupně koncentrace**
 - jednostranné
 - mnohostranné
- **Dělení z hlediska společenských norem**
 - žádoucí (hodnotné)
 - nežádoucí
- **Dělení podle obsahu**
 - společenskovední
 - pracovní-technické
 - přírodně-ekologické
 - esteticko-výchovné
 - tělovýchovné
 - sportovní a turistické

(Pávková a kol., 1999 s. 97)

Jádrem a hlavním úkolem organizované výchovy mimo vyučování by měla být podpora výchovně vzdělávacího úsilí školního vyučování a rozvoj osobnosti žáka, především cestou bohatě rozvíjené zájmové činnosti žáků.

Společenská výchova sleduje jako svůj cíl všestranný a harmonický rozvoj duševních sil žáků. Při uskutečňování tohoto cíle je nutno brát v úvahu nejen rozdíly v biologických a psychických předpokladech, ale i rozdíly ve společenských, kulturních a výchovných podmínkách rozvoje jedinců. Proto by se v rámci výchovně vzdělávací soustavy mělo usilovat o vyrovnání těchto podmínek a o vytváření optimálních možností pro osobitý rozvoj každého žáka.

Může se toho dosahovat jednak v soustavě školního vyučování povinným, volitelným a nepovinným předmětům, jednak v soustavě výchovně vzdělávací činnosti s žáky v době mimo vyučování, a to ve škole i mimo ni. Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování, je významnou oblastí výchovného působení.

(Pávková a kol., 1999, s.39)

Ze všech mimovyučovacích výchovně vzdělávacích činností vytváří zejména zájmová činnost žáků nejlepší předpoklady pro to, aby se při jejím uskutečňování

vyvíjely osobité zvláštnosti žáků a vyrovnávaly se rozdíly působení sociálního, kulturního a výchovného prostředí rodiny a vlivy veřejného prostředí.

Zájmová činnost je, vedle profesionální činnosti a všeobecné odborné přípravy na ni, nejvýznamnější činností, v níž se uskutečňuje individuální a společenský rozvoj jedince i jeho individuální i společenské uplatnění.

Jako součást využívání volného času člověka plní zájmová činnost i úkoly zdravotně hygienické (prostředek relaxace, odpočinku duševní i fyzické rekreace a regenerace sil), úkoly osobního a společenského rozvoje osobnosti (prostřednictvím dobrovolného sebevzdělávání a rozvíjení kulturního obzoru ve vědě, technice, umění atd.) a konečně úkoly společenského a osobního uspokojení jedince při realizaci jeho individuálního i kolektivního podílu na životě různých sociálních útvarů a kolektivů.

Zájmová činnost z tohoto hlediska přináší jedinci a společnosti významné hodnoty zdravotní, kulturní, výchovné a vzdělávací, společenské i ekonomické.

(Pávková a kol., 1999, s.103)

Zájmová činnost, která sleduje nejen uspokojování, seberealizaci, ale i výchovu, tj. správnou orientovanost potřeb zájmů, jejich kultivaci, rozvíjení a vytváření nových potřeb a na základě nich i nových zájmů, přivádí žáky k společensky i osobně hodnotnému využívání volného času a k formování kladného vztahu k různým společenským činnostem, napomáhajícím ke správné orientaci a výchově žáků.

(Pávková a kol., 1999 s. 96)

Jestliže se v zájmové činnosti dostatečně respektují osobní potřeby, přání a sklony jednotlivých žáků a mají-li žáci dostatek příležitosti k uplatnění vlastní aktivity a samostatnosti je psychika dítěte mimořádně otevřena výchovnému působení. Rozvíjení zájmů směřuje i k vytváření návyku aktivní činnosti a aktivního zájmu získávání nových poznatků významných pro vyučování i jako jeden ze základních předpokladů celoživotního vzdělávání.

Všechny děti se potřebují věnovat nějakým činnostem, mít své zájmy a přátele mimo rámec rodiny, dětského domova a školy.

Pokud se má cítit dítě dobře a všestranně se rozvíjet, musí mít svůj vlastní svět, který by měl být co nejméně závislý na životě rodičů a vychovatelů.

(Kerrová, 1997, s.110)

Zájmová činnost v žádném případě neslouží k doučování či opakování látky povinných či povinně volitelných vyučovacích předmětů, nelze je chápat ani jako další

(skrytou) formu nepovinného vyučování. Zájmová činnost je svým vlastním způsobem významným obohacením práce školy. Ovlivňuje efektivitu výchovy a vzdělávání, protože se ve svých důsledcích projevuje jako uplatnění individuálního přístupu k žákům talentovaným i k žákům se slabším prospěchem, které příznivě inspiruje a motivuje.

U žáků mladšího školního věku nejsou zájmy ještě vyhraněné, a proto je nutné předkládat k výběru takové činnosti, při kterých se často mění druh aktivity, ale i prostředí, ve kterém činnost probíhá.

V nižších třídách využíváme dychtivosti po všem novém, chuti a nadšení, které je pro tento věk typické. Zájmovou činnost organizujeme na obecněji zaměřené okruhy, abychom poskytli dětem přiměřenou možnost orientovat se v celé šíři základních zájmových oblastí. Na 1. stupni pracují především vlastivědné, pracovní technické, přírodovědné, esteticko-výchovné, tělovýchovné a turistické zájmové útvary.

Na vyšším stupni na tomto základě bude možno vést žáky k uvědomělejšímu výběru užší a specializovanější práce. Na 2. stupni školy se tedy počítá s výraznější a diferencovanější rozčleněností zájmů. Proto kromě zajišťování návazností a trvalostí je nutné soustavné podněcování, rozvíjení a usměrňování vytvářejících se zájmů nejrozmanitějšími prostředky, tak aby jejich zaměření odpovídalo společenským a individuálním potřebám. (Pávková a kol., 1999, s.111)

Zájmová činnost vychází ze zákona č. 561/2004a vyhlášky č. 74/2005.

Obsah příležitostných zájmových akcí je určován jednak celostátními požadavky, jednak místními podmínkami, možnostmi a potřebami. Vedoucí zájmových útvarů jsou pracovníci domu dětí a mládeže, další externí dobrovolní pedagogové, učitelé, vychovatelé či rodiče. Zájmová činnost se uskutečňuje v prostorách škol, objektech domů dětí a mládeže, klubovnách a prostorách institucí, které se zabývají volným časem. Na materiálních a materiálně technických podmínkách pro realizaci zájmové činnosti by se měli podílet všichni partneři na základě dohod a využívat státních a obecných zdrojů, plateb účastníků a sponzorských darů.

„Klíčovým cílem je umožnit aktivní účast na činnostech volného času každému příslušníku mladé generace. Vycházet vstříc těmto skutečnostem si od zařízení vyžaduje flexibilitu, schopnost pružně, účinně a včas reagovat na nové potřeby. Polyfunkčnost se jeví společným rysem dnešního i příštího celoevropského vývoje“.

(Hofbauer, 1999, s.202-203)

2. 3 Nové přístupy v pedagogice volného času

Praktická potřeba ovlivňovat pedagogicky volný čas nejrůznějších skupin dětí a mládeže vede k využívání tradičních přístupů a metod vycházejících z obecné pedagogiky, ale i k rozvoji nových metod pedagogické práce. Pedagogika volného času se zde prolíná s pedagogikou sociální.

Nové formy práce s dětmi a mládeží jsou charakteristické těmito znaky:

- a) kladou velký důraz na **vztahy** mezi pedagogy a mladými lidmi i mezi mladými lidmi navzájem; často takto navázané vztahy mezi dospělými a mladými lidmi jsou dlouhodobé až celoživotní
- b) vyrůstají zespoda, vznikají často jako místní **spontánní** iniciativy
- c) jsou výrazně zaměřené na **specifické cílové skupiny**, nesené často jednou silnou myšlenkou nebo snaží se řešit jeden vymezený problém
- d) vyžadují ale spojení do strategických **spojenectví**, neboť se obvykle soustředí jenom na některé funkce, a proto se musí vzájemně doplňovat
- e) jsou **mezigenerační**, zpravidla iniciované dospělými, ale zapojující do odpovědných funkcí samotné mladé lidi
- f) často jsou špatně financované, mnohdy veškerou práci dělají neplacení dobrovolníci
- g) někdy jsou odborně **zranitelné**; při konfrontaci s určitým problémem ve společnosti se pracovníci vrhnou do činnosti a nemají čas na relaxaci, systematické plánování a hodnocení efektivity, další růst kvalifikace atd.
- h) jsou **produktem společnosti v přechodu**, odpovídají na situace, které souvisejí s probíhajícími procesy změny.

(Senter, 1995)

2.3.1 Animace

Formou výchovné práce založené na vztazích, která se v Evropě stále více prosazuje, je animace.

Pedagogický slovník definuje animaci jako výchovnou metodu založenou na nedirektivních a akčních metodách povzbuzování mladých lidí, k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii. Přičemž se jim zároveň předkládá velké množství přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace (sportovní akce s intenzivním rekreačním režimem, kultura zejména aktivně provozovaná, společensky prospěšná činnost aj.). Důraz je kladen na otevřenost výchovné situace, na dobrovolnost, možnost volby, prostor pro iniciativu vychovávaných, na vytváření rezistence vůči negativním sociálním vlivům atd.

(Pedagogický slovník, 2001 s.17)

*„Termín souvisí se slovem „anima – duch, duše“. Jeho českým překladem by tedy mohlo být **oduševňování**. Termín animace známe především ze spojení animovaný film, kde animátor oživuje, vdechuje život loutkám nebo obrázkům. Všimněte si, že sledujeme – li takový film, animátora nikdy vlastně nevidíme: vše se děje jakoby samo. Víme ale, že animátorova dovednost umožnila celé dění“*

(Pávková a kol., 1999, s.79)

Stručně bychom mohli říci, že výchovná animace znamená vytvořit mladým lidem tak zajímavou nabídku konstruktivních činností, že různé formy protispolečenského jednání ztratí samy svou přitažlivost bez moralizování a zakazování. Kolem této činnosti se začne vytvářet relativně stabilizovaná skupina vrstevníků, jež jim umožňuje poznávat sebe i druhé.

V animační skupině se na členy přenáší co nejvíce odpovědnosti a rozhodování; vedoucí – animátor jim je stále k dispozici, i v případě osobních problémů.

Může přijít s následujícími podněty : připravujeme divadlo, bojujeme proti výstavbě nové silnice přírodní rezervací, chystáme zimní táboření – chceš se něčeho zúčastnit? Vytvoříme pracovní skupinu - čím můžeš přispět, co umíš – namaluješ plakát? Připravíš občerstvení? Napíšeš článek do místních novin? Připravíš program na příští schůzku? Pomůžeš trenérovi s nejmladšími žáky? Ale mohou přijít i otázky typu: Jsi dnes nějak smutný, nějak se nám to zamotalo, co třeba zkusit..., z toho plyne, že důležitá je i osobní pomoc. Nelze nezmínit velmi důležitou funkci animátora při práci s postiženými dětmi, pracuje s nimi tak, aby podnítl jejich iniciativu, čímž opět zvyšuje jejich sebevědomí a sebehodnocení.

Nutnost podobného přístupu vyvstala s uvolněním rodinných vztahů a rozpadem starých modelů autority. Děti a dospívající prožívají období hledání a budování identity zpravidla pouze ve vrstevnické skupině (partě), tedy mezi sobě rovnými lidmi, kteří se nacházejí ve stejné fázi bez pevné identity a kteří nemohou být sami sobě dostatečným vzorem.

Úkolem vychovatele v tomto typu skupiny je „z pozadí“ napomáhat, aby se každý mladý člověk cítil přijímán ostatními členy skupiny i dospělým personálem. Ve strukturovanějším prostředí je potřeba pomoci, aby se mohl mladý člověk cítit uvolněně, aby měl pocit, že mu ostatní rozumějí. Animace může být zaměřena na duševní, tělesný a sociální život lidí v určité oblasti (obci, městské čtvrti), který je vede k novým prožitkům a zkušenostem. Animace se stává „pedagogikou osvobození“, chápanou jako nástroj transformace celé společnosti.

Někteří animátoři se více než na konkrétní skupiny lidí zaměřují na vytváření prostředí a situací, které jsou otevřenou nabídkou k osobnímu růstu a zájmu o druhé. Může jít např. o **vybudování domu ekologické výchovy nebo střediska pro duchovní podporu**. Jde o užitkové učení, kdy se lidé učí z vlastní zkušenosti a jejím řízeným zpracováním.

(Pávková a kol., 1999, s. 79-80)

2.3.2 Výchova zážitkem

Výchovné postupy založené na prožitku, zkušenosti, představují široký proud nových nebo znovuobjevených metod výchovy ve volném čase, který zpětně významně ovlivňuje celou pedagogiku.

Můžeme se s nimi setkat pod různými názvy dobro: **výchova zážitkem, prožitkem, výchova dobrodružstvím, výchova v přírodě, expedice apod.** Společné jim je, že se opírají o intenzivní prožitky a zkušenosti získávané aktivní účastí v programu, zahrnující obvykle fyzicky náročné činnosti, spojené s určitou mírou (kontrolovaného) rizika ve vnějším, přírodním i městském prostředí (strukturované hry, výstupy do obtížně přístupného terénu, trénink přežívání v přírodě, vodácké akce).

Jsou zaměřeny na rozvoj sebepojetí, sociálních vztahů a vztahů k životnímu prostředí, proto kromě fyzického výkonu zahrnují obvykle sebereflexi, reflexi sociální interakce a pozorování prostředí.

(Pávková a kol., 1999, s.80-81)

2.3.3 Sociální asistenti – terénní práce (streetworker)

Formou práce s dětmi a mladistvými, která již značnou měrou zasahuje do sociální pedagogiky, případně do sociální práce je streetwork – terénní pracovník. Tento pracovník vyhledává mladé lidi v prostředích, která jsou pro ně přirozená, navazuje s nimi kontakt, snaží se jim nabízet pozitivní možnost trávení volného času, pomáhá jim v prosazování jejich přání a potřeb, radí jim v krizových situacích a kontaktuje je s odbornou pomocí.

Základní podmínkou je důvěra klienta. Streetworker se často dostává do situací konfliktu - udržet si klientovu důvěru a s potřebami společnosti, také se velmi často setkává s recidivou klientů. To vše znamená velké riziko rychlého vyhoření, proto tuto práci není možno vykonávat trvale. V průběhu práce je důležitá relaxace, další vzdělávání, supervize, vztahové zázemí mimo skupinu klientů pro udržení odstupu apod.

(Pávková a kol., 1999, s.81)

2.4 Rodina

Na otázku, co je to „rodina“, nám jinak odpoví právník, jinak sociolog, jinak demograf nebo národohospodář. Ale co nám k tomu řekne dítě samo, či co by nám řeklo, kdyby to dovedlo vyjádřit naší dospělou řečí? Musíme se ho ptát trochu oklikou, tj. psychologickými zkouškami a testy a psychologickým rozbořem jeho vlastních spontánních nebo navozených projevů. A co z pozorování vyplývá? Předně základní poznatek, že z hlediska dítěte nejsou vnější znaky rodiny příliš důležité. Rodinou pro dítě může a nemusí být situace, kdy se o ně stará jedna osoba nebo více osob, kdy jsou vzájemné svazky jedněch s druhými zákonem potvrzeny či nepotvrzeny, kdy děti jsou takzvané vlastní či nevlastní atd.

Druhý poznatek nám říká, že má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společnosti užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém, vřelém, přijímacím. Na tom dítěti záleží především! A takovým životním prostředím by tedy především měla být rodina.

Tyto dva základní poznatky můžeme shrnout do jedné stručné poučky, kterou často opakujeme: Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice.

K tomu můžeme přidat ještě třetí významný poznatek. Ten říká, že rodina zdaleka není jedinou institucí, která bude pečovat o prospěch, ochranu, výchovu a vzdělávání dítěte a která tedy bude mít rovněž vliv na utváření jeho osobnosti. Svoji roli tu hraje škola, hřiště, kamarádi, přátelé, zaměstnání atd. Ale rodina má mezi všemi přece jen jedinečné a výsadní postavení v několika směrech. Předně ona stojí na začátku – a má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Za druhé, nej přirozenějším způsobem a nejvýdatněji může uspokojovat základní psychické potřeby dítěte. A za třetí, je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese dál do života a jímž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí.

Řekli jsme na začátku, že pro dítě je podstatné, aby se ve společnosti „svých“ lidí cítilo v bezpečí. Potřeba životní jistoty je zřejmě potřebou nejvýznamnější. Ještě dávno předtím, než má pro jednotlivé „své“ lidi nějaké pojmenování (to milé dětské ma-ma, ta-tí, ba-bí apod.), poznává, na koho je spolehnouti a s kým je mu dobře. A podle úrovně

jistoty, kterou zažívá v celém svém rodinném společenství, si vytváří jistotu svou, tedy sebe-jistotu – sebe-vědomí.

Je tedy jasné, že v různých rodinách mohou být podmínky pro utváření sebevědomí dítěte velmi různé. Mohli bychom jich sestavit celou škálu, od velmi dobrých až po velmi špatné.

Dětský psycholog v poradně, když mluví s rodiči a vyšetřuje dítě, klade si vždycky otázku, jaká vlastně tato konkrétní rodina je. Neptá se, zdali výchova v rodině je „dobrá“ nebo „špatná“ – na takhle jednoduchou otázku by totiž ani nedokázal odpovědět. Ale ptá se, jakpak to v té rodině vypadá s vnitřní jistotou, s pomocí jedněch druhým, se vzájemnou oporou, jaké vztahy v rodině panují – a pak teprve usuzuje, jak se vše promítá do vztahu k dítěti a do jeho výchovy.

To neznamená, že se v rodině někdy nepohádáme. Snad v každé rodině občas mezi dospělými létají hromy a blesky a bouchá se dveřmi a kdoví čím ještě. Nejsme andělé a nedovedeme sami sebe ovládat tak, jak by bylo žádoucí a jak bychom třeba sami chtěli – a jeden jsme takový a druhý makový – a někdo vyletí dřív, někdo později – atd. Ale tady bych rád našim čtenářům předal ještě jeden poznatek, který jsem si odnesl z poradenské praxe. Kupodivu, občasné domácí hromy a blesky, konflikty a napětí, zdaleka nemají na dítě tak zhoubný vliv, jak bychom si někdy představovali. Ale pozor, jenom za jedné podmínky, že totiž dítě má ze svého rodinného společenství mnohem hlubší, dřívější, zkrátka primární zážitek a poznatek, že se tito „jeho“ lidé mají rádi a že k sobě patří. Dítě totiž dokáže rozlišit, co je jenom zlost a co nepřátelství. Poznává, co je dotčenost a trucování a co škodolibost, podtrh, zlá vůle. Přežije docela dobře, když se rodiče (nebo babička s dědečkem) jeden na druhého rozčílí – jestliže má zkušenost, že se dovedou v lásce zase usmířit! Ale není mu dobře, jestliže cítí chlad, lhostejnost, ne-lásku, nepřátelství. Pak ztrácí jistotu – i když se navenek v rodině třeba nic nápadného neděje.

A tak na závěr: Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu můžeme dát. A je v naší moci!

(Matějček, 1994, s.15-17)

Vychováváme od kolébky

Rodiče se někdy ptají, kdy by měli začít s výchovou svého dítěte. Až začne chodit a mluvit? Nebo snad ještě později? Dítě je třeba vychovávat už od narození. Uspokojujeme-li základní biologické potřeby kojence, pečujeme-li o jeho pravidelný spánek, potravu, teplo a pohodlí, vzniká u něho pocit libosti, předpoklad dalšího úspěšného výchovatelského působení. Tato spokojenost a dobrá nálada dítěte je první podmínkou vzniku kladných sociálních vlastností (příchyllosti, lásky a kázně). Základní potřebou kojence je dostatek lásky, porozumění, citu a něhy. Nemá-li to, mohou u něj vzniknout deprivací poruchy (= strádání z nedostatku – smyslových, citových, sociálních apod. – podnětů k činnosti určitého druhu), kterými člověk někdy trpí po celý život a dají se jen těžko odstranit. Pocit nelibosti je naproti tomu vážnou překážkou další výchovy. Z něho vzniká záporné sociální vlastnosti (např. nedůvěra, zlost a strach). Bezpečný domov přináší dítěti pevný řád, porozumění a pomoc v každé situaci.

Vhodná činnost pro dítě

Jednou z nejvýznamnějších potřeb každého dítěte je potřeba vhodného zaměstnání. Ani my neprožijeme chvíli v nečinnosti. Nedostatečná zaměstnanost, zejména v době dospívání, bývá častou příčinou velkých výchovných potíží. Dítě, které nemá možnost vybití přebytek energie ve hře nebo v jiné lákavé činnosti, zlobí a dopouští se z dlouhé chvíle různých nepřístojností a poklesů. Výrazně se to projevuje zejména u narušené mládeže. Značná část dětí a dospívajících zůstává ve volném čase bez dozoru a vytváří si svou vlastní, zřídka kdy užitečnou náplň pro volný čas. Jejich největším nepřítelem je nicnedělání, nuda.

Zaměstnání by mělo vždycky podporovat samostatnost dítěte v jednání. Již od malička projevuje dítě touhu po samostatnosti slovy: „já sám“. Nechce, aby za ně rodiče něco dělali, bere jim věci z rukou. Toho je třeba využít. Ať se dítě co nejdříve naučí samo jíst, oblékat, obouvat, umývat, čistit si boty. Později mu to nebude dělat žádné potíže. Pro úspěšnou výchovu dětí již v předškolní době je nezbytný určitý řád ve všech fyziologických procesech života (= fyziologie – vědní obor zabývající se životními pochody uvnitř těl organismů, účinků práce na lidský organizmus, sluchovými a hlasovými orgány ve vztahu k hudbě). Pravidelnost ve střídání hry a odpočinku, bdění a spánku je výslednicí správného návyku (stejně jako osobní hygieny).

Rodinná pohoda vytváří domov

Podmínkou zdravého společenského a citového vývoje dítěte je vhodné a láskyplné rodinné prostředí, které mu dává dostatek kvalitních a věkově přiměřených podnětů. Vytvořit dětem takové krásné rodinné prostředí, to je první a základní požadavek úspěšné rodinné výchovy. Každé rodinné prostředí má svou atmosféru, je nějak citově zabarveno. To platí zejména o vztazích mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci navzájem. Je třeba, abychom měli v každé době o děti co největší zájem a abychom se jim věnovali. Takové jednání vytváří ovzduší radostné pohody, tak potřebné pro rozvoj kladných povahových vlastností dítěte.

Závadné výchovné prostředí

Mnozí rodiče vytvářejí pro své děti prostředí všelijak deformované a proto nevhodné. Příčiny mohou být různé. Závadné je především výchovně nedostačující prostředí, v němž děti živoří jako květiny, které jsme omylem zasadili do špatné půdy. Existují totiž rodiče, kteří nebyli k rodičovství dostatečně připraveni. Bývají to většinou mladí lidé. Neuvažují o smyslu života, o hierarchii (=pořadí, stupnice, posloupnost podle hodnot; uspořádání vztahů mezi členy skupiny živočichů) hodnot, žijí ze dne na den, honí se za výdělkem, hledají jenom zábavu, pochybné prožitky a děti jim ovšem překáží. K výchově se staví zpravidla lhostejně, jako by jim na dětech vůbec nezáleželo, a někdy ji dokonce odmítají.

Přehnaná péče

Velmi nevhodné je také prostředí s přehnanou péčí o dítě, vytvářejí je obvykle příliš úzkostliví a příliš milující rodiče, kteří z přemíry lásky své dítě ve skutečnosti zanedbávají a ochuzují jeho činnost. Děti z takového prostředí bývají méně pohyblivé, výkonné a obratné a nedosahují v dětském kolektivu takových výsledků jako ostatní. Nejhuře na tom bývají v tělesné výchově. Kolektiv se jim proto někdy vysmívá a to bývá nebezpečné. Dítě se ho pak straní, přestává si věřit, podceňuje se, žije izolovaně a může z něho vyrůst zatrpklý člověk s pocitem křivdy a začínajícím neurotickým vztahem k lidem i k životu. Je zajímavé, že takto vychovávané děti si často nedovedou ani samy hrát. Děti, o které rodiče příliš pečují, bývají většinou dobře živené, někdy dokonce otlé. Jejich maminky je pilně vykrmují v domnění, že budou mnohem zdravější, otužilejší a také silnější.

Příliš ctižádostiví rodiče

Do rodinného prostředí s přehnanou péčí zařazujeme také prostředí s příliš ctižádostivými rodiči. Ti mívají se svými dětmi zpravidla velké plány a proto se všemožně snaží jejich duševní život urychlit. Kolik rodičů se např. pokouší naučit své dítě už v předškolní době číst, psát nebo počítat a kolik je předčasně učí cizímu jazyku, i když pro to dítě ještě nemá oporu v mateřském jazyce. Takové přetěžování – a o nic jiného se vlastně nejde – může mít vážné následky, např. poruchy řeči (koktavost) a různé neurózy. Příliš náročná výchova bývá proto mnohem nebezpečnější než výchova příliš shovívavá. Čeho rodiče dosáhnou, podaří-li se jim např. naučit dítě v předškolní době číst, psát a počítat? Zvládlo předčasně látku 1. ročníku ZŠ, bude snad nad ostatními dětmi přechodně vynikat, ale přitom je nebezpečí, že je školní práce přestane bavit, že se při vyučování bude nudit a že začne z dlouhé chvíle třeba i zlobit.

Rodina neodpovídá za výchovu dítěte sama

Rodina neodpovídá za duševní vývoj jedince sama. Odpovědnost mají také jesle a mateřské školy, základní školy, střední a vysoké školy. Mnozí z nás si to často neuvědomují, chodí nevšímavě kolem výchovných problémů, jako by se jich to netýkalo, a to je ale závažná nedostatek. Rodina vytváří také kritéria pro výběr všech ostatních prostředí, která mohou ovlivnit psychiku dítěte. Snaží se je uchránit od vlivů, jež jsou v rozporu se zásadami, které mu vštěpuje. Tento výběr prostředí zvyšuje její úlohu při vytváření společenského vědomí dítěte.

2.5 Školní prostředí

Kromě prostředí rodinného působí na dítě také prostředí školní třídy, kde tráví denně několik hodin, i prostředí družin a školních kroužků – klubů, v němž se část dětí zdržuje po vyučování. Výchova může být úspěšná jen v těch družinách a klubech, kde působí kvalitní odborně připravený kolektiv učitelů a vychovatelů nepostrádajících lidské hodnoty.

Vychovávat mladé lidi je nesmírně zodpovědný úkol. Také školní prostředí, stejně jako prostředí rodinné, by mělo být místem klidu, porozumění, vzájemné úcty a lásky, prostředí skutečné tvůrčí pohody.

2.6 Dětské domovy – náhražka rodinné výchovy

Do dětských domovů (dále jen DD) jsou přijímány tělesně a duševně zdravé děti ve věku od 3 do 18 let bez výraznějších výchovných problémů, kterým byla soudně nařízena ústavní výchova ze sociálních důvodů Vyhláška č. 334/2003 Sb. 2 připouští přijetí dítěte se zdravotním postižením, a to s ohledem na druh a stupeň jeho postižení. DD je pro dané dítě vybíráno s ohledem na vzdálenost od sídla mateřské, speciální mateřské, základní nebo speciální školy v níž je dítě integrováno. Do DD lze umístit i nezletilou matku spolu s jejími dětmi. Struktura, denní režim a systém komunikace, včetně hospodaření se svěřenými prostředky, má za úkol přizpůsobit dětský domov co nejvíce zvyklostem běžné rodiny. Pobyť dítěte v DD končí dosažením zletilosti, popřípadě dosažením 19 let, pokud došlo k prodloužení ústavní výchovy. Odchod ze zařízení může být na základě dohody s dítětem odložen do doby, než završí svou přípravu na budoucí povolání, a to maximálně do 26 let. Úlohu rodiny, která neplní nebo nemůže plnit své poslání, přebírá někdy dětský domov, internátního nebo rodinného typu. Pro většinu těchto dětí by bylo tragické, kdyby se musely vrátit k rodičům, kteří pro ně vytvořili nevhodné výchovné prostředí. Dětský domov jim nemůže nahradit normální rodinu. I když je o ně po stránce hmotného zabezpečení a po stránce pedagogického dobře postaráno, to hlavní jim chybí: ovzduší citové vřelosti. Síla rodiny je v citových vztazích, z nich vyrůstá všechno ostatní. Ústavní deprivace (= strádání z nedostatku – smyslových, citových, sociálních apod. – podnětů k činnosti určitého druhu) vyvolává závažné poruchy ve vývoji rozumovém i citovém. Nápadný bývá hlad těchto dětí po lásce a jejich sklon k afektům (=krátkodobé porušení duševní rovnováhy, prudké pohnutí mysli projevující se prchlivostí; nepřirozenost). Věší se na každého, kdo přijde, dožadují se jeho pozornosti. I když odborníci oprávněně poukazují na velké nedostatky dětských domovů, zejména jsou-li zařízením dlouhodobým, na jejich strnulý systém výchovné práce, která nemůže nahradit spořádanou rodinu a dobrou matku, na jejich izolovanost od života, nepřiměřenost výchovného prostředí a na nedostatek citových podnětů, přesto je zřejmé, že dětské domovy poskytují neocenitelné služby dětem, jejichž rodina je rozvrácená a matka nechce nebo nemůže plnit své povinnosti (ročně u nás přichází do dětských domovů víc než 4000 dětí).

(<http://referaty-seminarky.cz>)

Velká změna pro fungování DD nastala po roce 2002, kdy vešel v platnost zákon 109/2002 Sb., upravený zákonem 383/2005 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Doplněný vyhláškou 334/2003 Sb. a 339/2005 Sb, které upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských

zařízeních. V dětských domovech je základní jednotkou rodinná skupina. Počet dětí v rodinné skupině je nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin.

Rodinný typ se v současné době přibližuje náhradní rodině. Dítě zde najde individuální přístup i jistý stupeň soukromí. Pracuji jako vychovatelka již 25 let v jednom DD a vidím rozdíly, které existují od mého nástupu až po dnešní den. Jsou zde velké změny, které umožňují lepší život pro děti, kterým jejich vlastní rodiče neumožnili žít v rodinném prostředí. Je pravda, že rodinu jim žádný dětský domov nenahradí, ale v mnoha případech je to lepší řešení pro děti, než žít ve špatně fungujících rodinách. Vychovatelé jsou dětem po příchodu ze školy a ve volných dnech plně k dispozici. Pořádají různé vycházky, výlety, pracovní činnosti, výtvarné činnosti, hudební a taneční chvilky, sportovní aktivity, letní tábory, karnevaly, různé oslavy – nejhezčí jsou ty vánoční a mnoho dalších zajímavých činností (viz obrázky v příloze - Ze života dětí v jednom dětském domově). Všechny akce a činnosti probíhají dle volby dětí. Nemalá je péče o děti, kterým dělá školní výuka velké problémy. I zde vychovatel pomůže, pokud má dítě o takovou pomoc zájem. Některé starší děti si již uvědomují, co pro ně tety a strýcové dělají a stává se, že jsou vděční za naši péči, která není malá. Vyžaduje to vysoké nasazení a psychické vypětí. Vychovatelé v dnešních DD mají tedy velice náročnou a vyčerpávající práci. Každý se v podstatě stará o dvě rodiny. Jednu svou, druhou pracovní a to není malý úkol. Odměnou jim je, když děti z DD ocení starostlivost a péči. Stává se to zřídka, ale přece. Moc to pomůže vychovateli pro další snažení.

Jelikož porovnávám v mé práci volnočasovou aktivitu dětí, popíši nejdříve srovnávání zvláštností výchovného procesu.

2.7 Zvláštnosti výchovného procesu dětského domova v porovnání s rodinou

1) Hmotné zajištění

Hmotné zajištění dětského domova a provozu je součástí státního rozpočtu. Dětem se dostává poměrně jednotné vybavení oproti rodinám, kde je veliký stupeň odlišnosti hmotné a kulturní úrovně. Státní péče je vzhledem k dětem neosobní, vychovatelé neživí děti ze svých finančních prostředků, zkresluje se pohled dětí na hospodaření státními prostředky, děti se často nemohou podílet na různých situacích a činnostech spojených s provozem domova. Jednotné a hmotné vybavení mohou vést k tísnivému pocitu uniformity a nesvobody. Není-li správně a dostatečně vysvětlována podstata státní péče a není-li vedena výchova na konkrétních příkladech k hospodárnosti, získají snadno pocit, že hmotné zajištění je samozřejmostí. Nebudou si vážit věcí, protože nebyly svědky

pracovního úsilí vynaloženého na jejich získání. Tento problém vyžaduje zvýšenou pozornost vychovatelů – otázka šetrnosti, dobrého vztahu k osobním věcem i společnému majetku. Aby se děti naučily poznávat hodnotu peněz a naučily se hospodařit, dostávají kapesné, chodí s vychovateli nakupovat potraviny na vaření, oblečení a jiné.

2) Vzájemné vztahy

Dětský můžeme považovat za skupinu formální nebo seskupení skupin formálních a neformálních. Osobní vztah k dětskému domovu teprve vzniká, s menšími i většími obtížemi.

Rodina je skupina primární, do které se člověk rodí, uspokojuje základní potřeby dítěte, zajišťuje jeho sociální vztahy, poskytuje první příklad vztahu ke světu, lidem, životu a jeho hodnotám. Vykonává kontrolu jeho chování. Rodina je kolektiv nesourodý, se značnými věkovými rozdíly.

V dětském domově se setkává dítě s větším počtem dětí. Počet dospělých je k počtu dětí ještě poměrně nízký.

Rodina – malá jednotka, nemusí být složitě organizována. Každému dítěti je věnována individuální péče, zajišťuje mu spojení se světem, poskytuje mu hodně volnosti.

V dětském domově je čas více organizován. Struktura je jednotnější a pevnější, probíhá podle určitých pravidel. Volný pohyb je částečně omezen. Vychovatel je v dětském domově na pracovišti, pracovní doba je velmi náročná.

Rodina je relativně stálá a přispívá k pocitu bezpečnosti, ochrany a společenské opory. Vzájemné vztahy se v rodině vytvářejí přirozeně podle počtu a stáří dětí.

V dětském domově je kolektiv soužití složitější, vznikají intimnější přátelské a kamarádské vztahy, dále se více uplatňují vlivy pozic a rolí.

3) Výchovné vztahy

Rodina formuje člověka bezděčně svou existencí a záměrně tím, že se snaží o dosažení určitých výchovných záměrů – řešení problémů a situací každodenního života. V rodině je větší variabilita výchovy. Přirozené prostředí rodiny však může vést k výchově jedince sobeckého, nesnášenlivého, individualistického – hrozí u jedináčků. Společenská angažovanost rodičů může působit negativně, neboť se dítě cítí ochuzeno o čas, který mu rodiče nevěnovali. Často jsou svědky nervozity a přepracovanosti rodičů. Autorita rodičů se stává přímo závislá na morálních hodnotách jejich osobnosti, na souladu jejich slov a činů i na jednotě a důslednosti jejich výchovných požadavků.

Dětském domově se buduje výchovný systém na pedagogických principech, proto se zde neodrážejí takové výkyvy a odlišnosti jako v rodině. Základní předpoklad úspěšnosti výchovné činnosti je dodržovat ve výchově cílevědomost, plánovitost, systematičnost a organizovanost. Problém dětského domova je spojení kolektivní výchovy s individuálním přístupem. Dítě by mělo v kolektivu nacházet své uplatnění, ale zároveň cítit též účast a zájem o sebe u dospělých. V životě dítěte jsou chvíle, kdy potřebuje pocítit, že vychovateli záleží teď právě na něm, že má zájem o jeho počínání, že sleduje jeho úspěchy, že ho trápí jeho chyby, že je má rád a že mu chce pomoci. Vychovatel by měl vytvořit pocit domovy a ochrany jako v dobré nebo alespoň průměrné rodině.

4) Psychologické problémy

V rodině s příznivými výchovnými podmínkami se uplatňují vřelé citové vztahy mezi rodiči a dětmi. Citová složka je velmi důležitým výchovným činitelem, protože zabarvuje veškeré prožitky dítěte. Rodina má tedy předpoklady pro dobrý individuální přístup k dítěti, založený na jeho podrobné znalosti.

V dětském domově je základním předpokladem výchovné práce znalost věkových zvláštností dětí a podrobná znalost každého jedince. Úkolem dětského domova je harmonicky rozvíjet každou dětskou osobnost. Vychovatel musí dobře znát nejen úroveň vědomostí, dovedností a návyků svého svěřence, ale především temperament, charakterové vlastnosti, jeho zájmy, touhy, sklony, potřeby a postoje. U výchovně zanedbaného jedince by měl vědět o jakou zanedbanost jde. Postihla-li nedostatečná výchova určitou tělesnou či duševní oblast nebo vývoj celkový. Soužití kolektivu vyžaduje organizační řád, různá pravidla chování. Náročnost ústavního prostředí klade určité nároky na nervovou soustavu i jeho sebeovládání. Proto jsou pravidla soužití závazná pro všechny děti. Mohou vznikat obtíže u dětí málo přizpůsobivých a příliš navyklých volnému způsobu života. Obtížná adaptace se může projevovat pocity méněcennosti, uzavřenosti, agresivitou, vzdorovitostí, pasivitou atd. Děti přizpůsobivé mohou sice požadavky formálně plnit, aby se vyhnuly konfliktům, ale pod povrchem svého chování však budou žít vlastním životem. Dětský domov má příznivé podmínky pro podněcování rozumového vývoje. Daleko složitější je otázka rozvoje citových vztahů a citového života. Vychovatel velmi těžko nahrazuje rodičovskou lásku. Pro zdárný rozvoj citových vztahů je důležitým činitelem jeho vstup do kolektivního zařízení, jeho přijetí mezi děti a výchovné pracovníky.

(Taxová, 1967)

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Vlastní průzkum

3.1.1 Úkol a cíl průzkumu

Úkolem průzkumu „srovnávání volnočasových aktivit dětí z rodin a dětského domova“ je:

- 1) zjištění míry volného času dětí z rodin a DD i vzhledem k věku
- 2) zjištění a porovnávání zájmů a využívání volného času dětí z rodin a DD
- 3) rozmanitost zájmů
- 4) zjištění a porovnání doby, kdy děti chodí spát

3.1.2 Použité metody průzkumu

Průzkum proběhl na základě anonymního vyplnění dotazníků, které respondenti obdrželi s průvodním slovem prostřednictvím svých třídních učitelů a vychovatelů.

Základní výsledky byly zpracovány pomocí výpočetní techniky, vzhledem k rozsahu.

Téma využití volného času je velmi obsáhlé. K průzkumu bylo zapotřebí shromáždit určité množství údajů. S ohledem na počet zkoumaných osob a na časové podmínky jsem zvolila dotazníkovou metodu (dotazník je uveden jako příloha č. 1). Otázky jsem volila většinou uzavřené, které usnadňují hromadné zpracování a kladou menší nároky na vyjadřovací schopnosti respondentů.

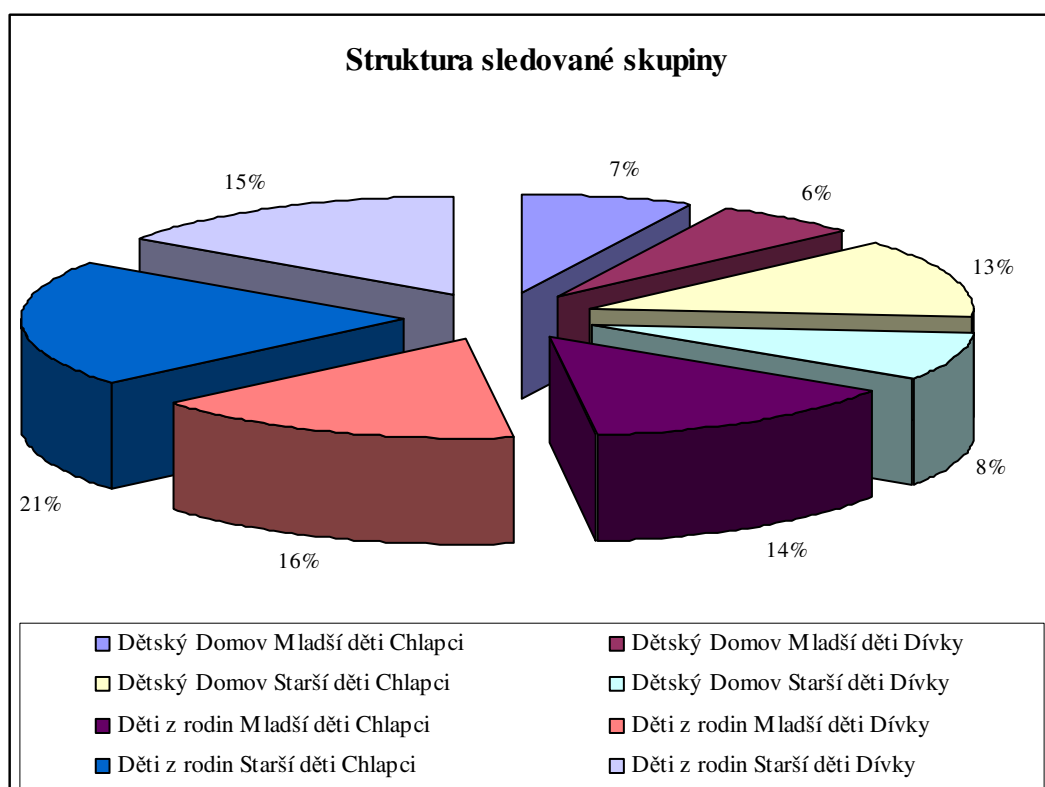
3.1.3 Skladba zkoumané skupiny a sledované údaje

Průzkum „využití volnočasových aktivit dětí z rodin a DD“ byl uskutečněn na 13. a 7. ZŠ v Chomutově a dětském domově v Chomutově a Vysoké Peci.. Z celkového počtu 164 dětí bylo 90 chlapců a 74 děvčat. Další rozdělení bylo dle věku. Takže z DD bylo 22 dětí mladšího školního věku a 34 dětí staršího školního věku. Z rodin bylo 49 dětí mladšího školního věku a 59 dětí staršího školního věku. Z množství hledisek, která lze při zkoumání využívání volného času dětí sledovat jsem vybrala ta, jež mi přinášela obecné údaje o dětech, dále pak ta hlediska, jež se jevila jako významná v souvislosti s analýzou současného stavu a dalšího rozvoje využívání volného času dětmi.

Tabulka č. 1 – Skladba zkoumané skupiny

Dětský Domov				Děti z rodin			
Mladší děti		Starší děti		Mladší děti		Starší děti	
Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky
12	10	21	13	23	26	34	25
22		34		49		59	

Graf č.1

3.1.4 Stanovení předpokladů

Lze předpokládat,

že děti z rodin využívají více nabízených aktivit než děti z dětského domova.

Lze předpokládat,

že děti z rodin budou mít rozmanitější zájmy než děti z dětského domova.

Lze předpokládat,

že děti z rodin mají více volného času než děti z dětských domovů.

Lze předpokládat,

že děti z dětského domova jsou vedeny pomocí režimových momentů a tím je i ukládání se ke spánku, které je časnější než u dětí z rodin.

3.2 Zpracování a rozbor výsledků průzkumu

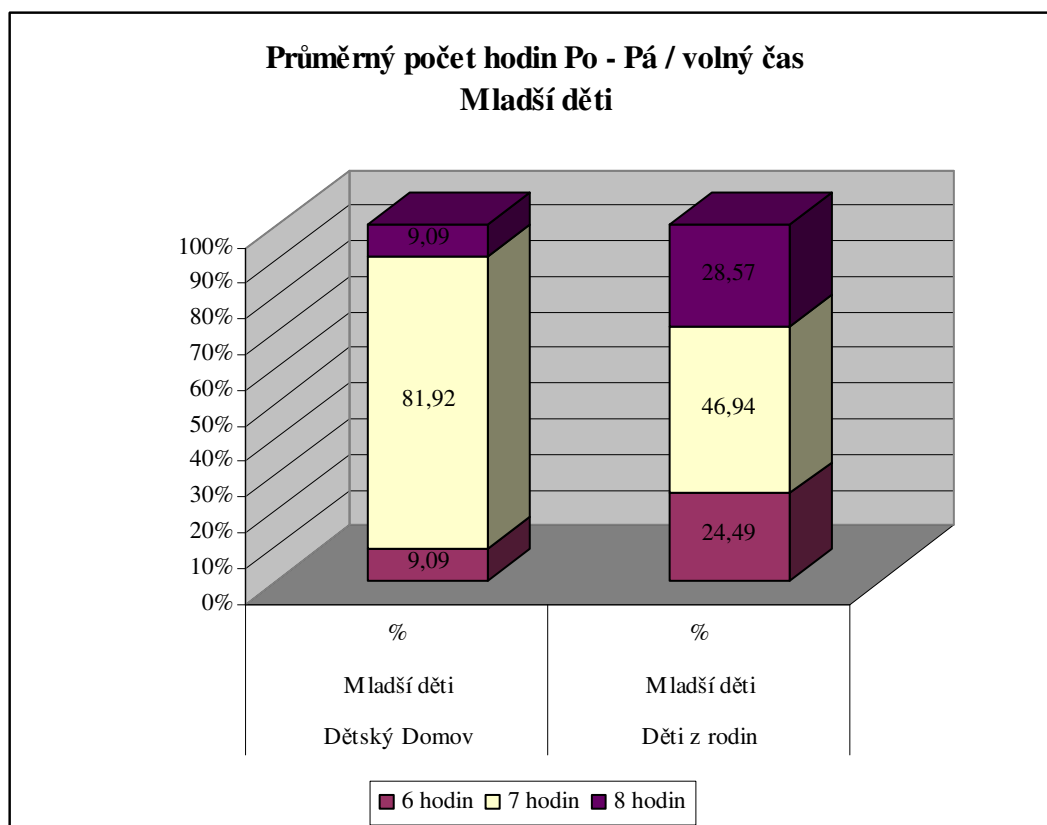
Otázka č. 1 - **Zkus vymezit čas, který v daných dnech týdne v jednotlivých oblastech potřebuješ (v hodinách)**

Touto otázkou jsem chtěla vytvořit časový snímek jednotlivých dnů v týdnu z pohledu dětí. Vzhledem k tomu, že přesný časový snímek by vyžadoval podrobnější popis jednotlivých činností, je tento časový snímek pouze orientační a realitu mírně zkresluje. Zaměřila jsem se hlavně na délku volného času, přípravě na školu a čas ukládání se k spánku. Výsledkem jsem sledovala počet hodin volného času denně hlavně – pondělí až pátek. Volný čas o víkendech jsem sledovala jen okrajově z vlastního zájmu. Dobře vím, že míra volného času je o víkendu velká.

Tabulka č. 2a) Časový snímek - mladší děti

Průměrný počet hodin PO – PÁ / volný čas	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
6 hodin	2	9,09	12	24,49
7 hodin	18	81,82	23	46,94
8 hodin	2	9,09	14	28,57
Celkem	22	100,00	49	100,00

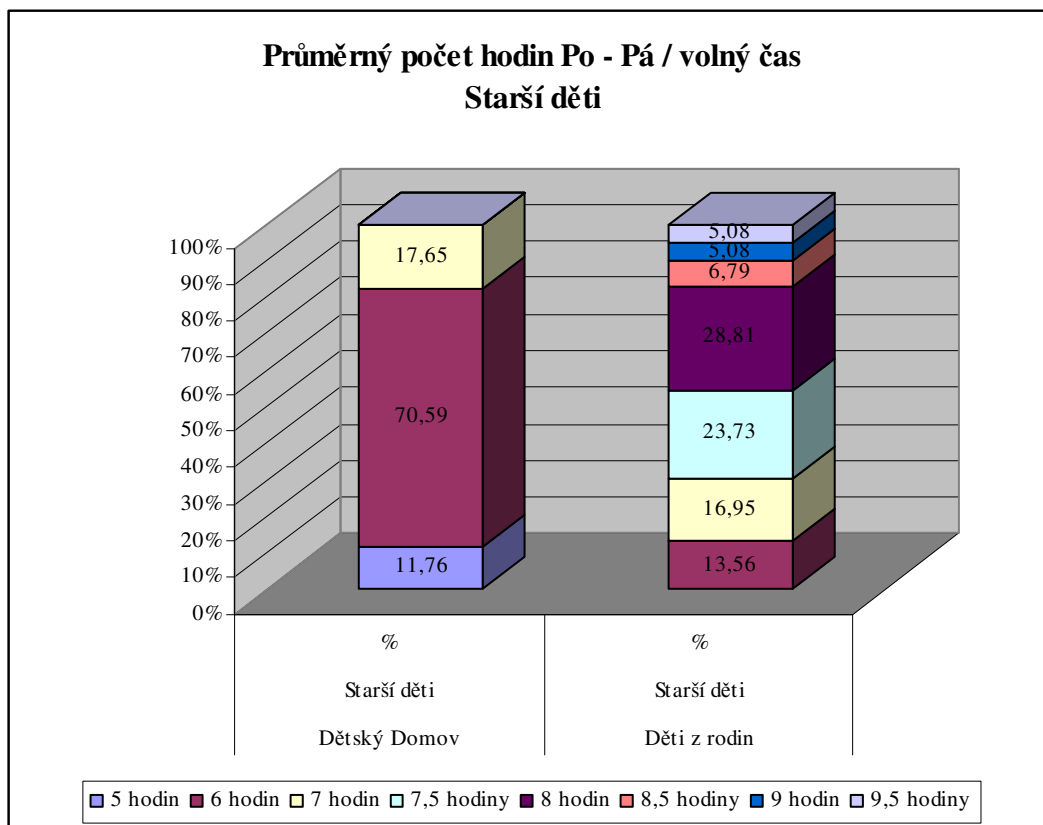
Graf č. 2a)

Tabulka č. 2b) Časový snímek - starší děti

Průměrný počet hodin PO - PÁ / volný čas	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
5 hodin	4	11,76	0	0,00
6 hodin	24	70,59	8	13,56
7 hodin	6	17,65	10	16,95
7,5 hodiny	0	0,00	14	23,73
8 hodin	0	0,00	17	28,81
8,5 hodiny	0	0,00	4	6,78
9 hodin	0	0,00	3	5,08
9,5 hodiny	0	0,00	3	5,08
Celkem	34	100,00	59	100,00

Graf č. 2b)

Již na první pohled je zřejmé, že struktura počtu hodin volného času v týdnu je dětí z dětského domova téměř stejný, a to jak u mladších, tak i u starších dětí. Existují menší výjimky. U dětí z rodin je to rozmanitější, zvláště pak u starších dětí. Tento výsledek si vysvětlují tím, že děti z dětského domova mají všechny stejný režim dne, který obsahuje mimo jiné i přípravu do školy na následující den. Až na výjimky režimové momenty

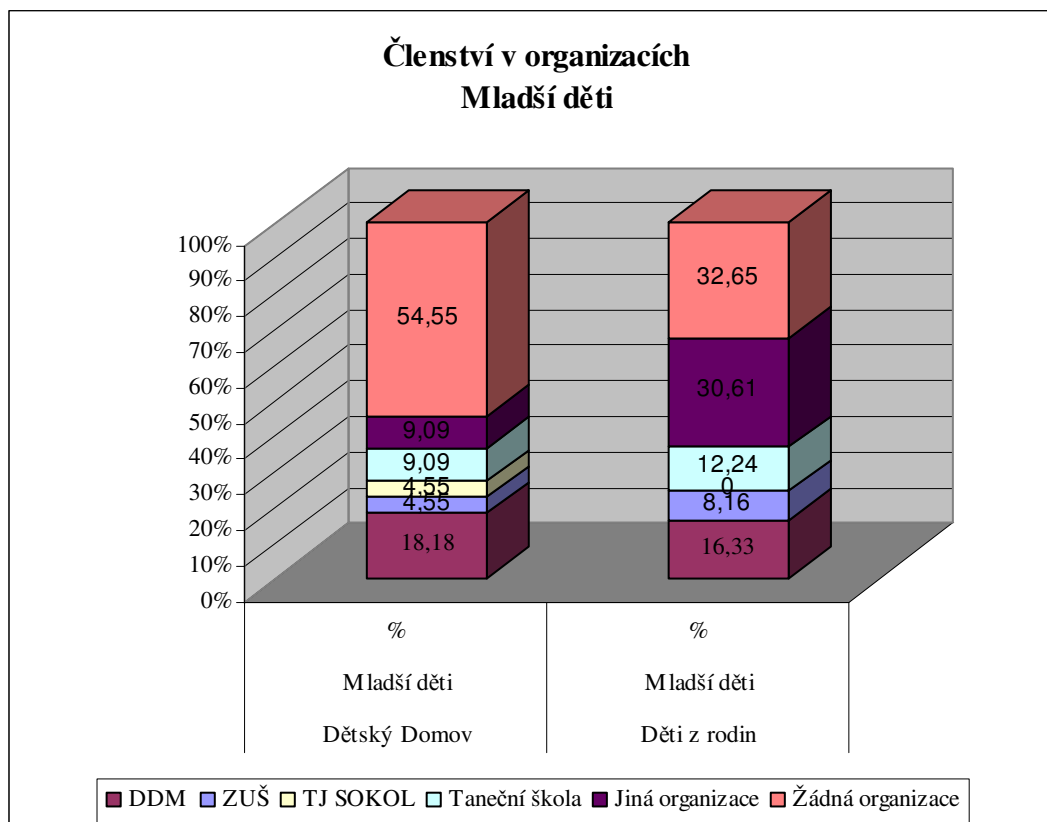
dodržujeme. Děti z rodin tento stanovený režim nemají, doba ukládání k spánku je rozdílná dle rodin. Příprava do školy rovněž. Starší děti jak z dětského domova, tak z rodin mají o něco více volného času. Je to přípravou na školu, která ve většině případech není tak intenzivní jako u mladších dětí. Přípravě do školy věnují děti staršího věku v průměru 20 minut denně, oproti tomu u dětí mladšího školního věku je tento čas více jak dvojnásobný – 45minut denně. Poslední část otázky „...v kolik hodin chodíš spát?“ ukázala, že děti mladšího školního věku chodí spát dříve (až na výjimky dětí z rodin)- ve 20 -21 hodin, zatímco děti staršího školního věku až ve 22 hodin (některé děti z rodin 23 -24 hodin), čímž se úměrně prodlužuje míra volného času a to jak u dětí z dětských domovů, tak u dětí z rodin. O víkendech mají děti z rodin opět o něco více málo volného času, protože doba ukládání k spánku je pozdější. Ovšem dramaticky se neliší od dětí z dětského domova. Tabulky zdůrazňují počet hodin volného času v týdnu.

Otázka č.2 - Jsi členem některé z těchto organizací?

Tabulka č. 3a) Členství v organizacích – mladší děti

Názvy organizací	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
DDM	4	18,18	8	16,33
ZUŠ	1	4,55	4	8,16
TJ SOKOL	1	4,55	0	0,00
Taneční škola	2	9,09	6	12,24
Jiná organizace	2	9,09	15	30,61
Žádná organizace	12	54,55	16	32,65
Celkem	22	100,00	49	100,00

Graf č. 3a)

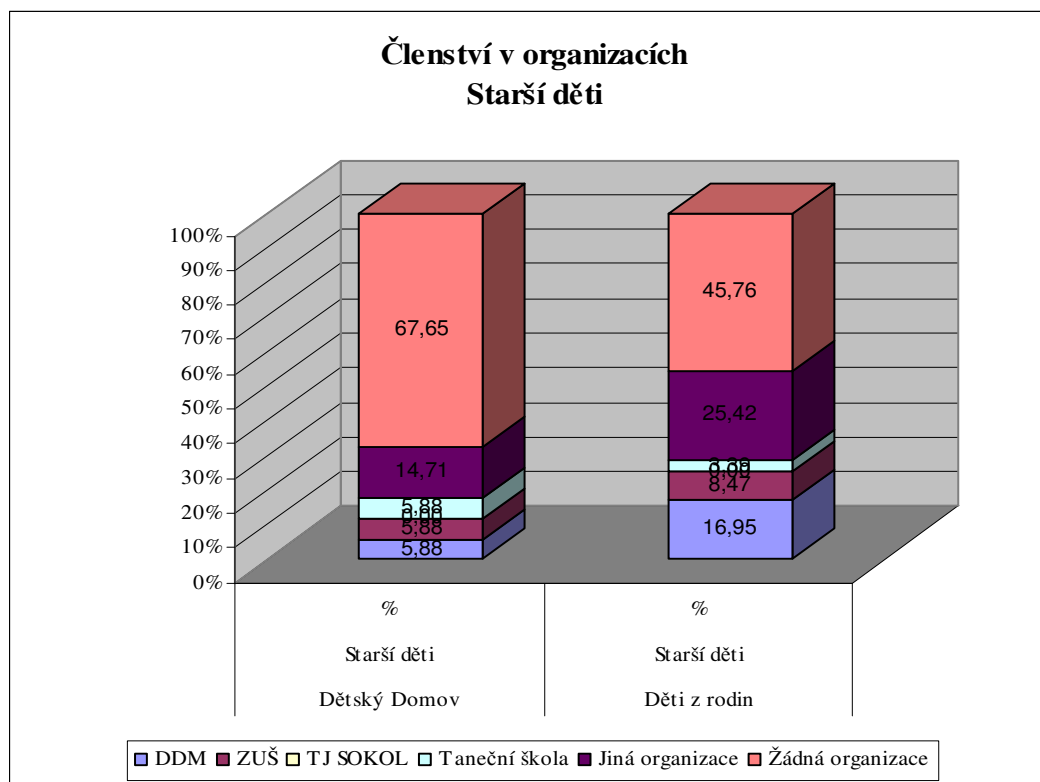

Srovnáme-li mladší děti z dětského domova a z rodin, je zde patrný rozdíl. Mladší děti z domova, přestože zájem mají, se nemohou v hojném počtu účastnit různých kroužků. Je to dáno finančními možnostmi zařízení, ale také špatnými autobusovými spoji, což je u mladších dětí problematické. Nemohou jít večer sami pěšky domů a vychovatel, jestliže má na skupině další děti jej nemůže doprovodit. Proto vybíráme jen ty nejnadanější děti, u kterých je předpoklad, že u dané činnosti vydrží i vzhledem k zájmu o tuto činnost. Pro ostatní děti máme připraveny volnočasové aktivity dle jejich zájmu. Každé odpoledne si děti mohou vybrat z několika vychovateli nabízených činností a aktivit. Mají možnosti hudebního, výtvarného i sportovního vyžití. Mladší děti z rodin jsou na tom s návštěvou kroužků lépe. Důvod vidím hlavně v tom, že rodiče mají takto zabezpečené děti, které by byly v tu dobu samy bez dozoru a jakékoliv smysluplné aktivity. Přesto je návštěva u těchto dětí dle mého názoru slabá. U mladších dětí z rodin jsem očekávala větší návštěvnost. Je pravda, že tyto děti navštěvují rozmanitější kroužky jako je: keramika, tenis, florbal, malování. Musím také zdůraznit, že mnoho dětí, z obou sledovaných skupin mají dvě členství. Jedno ovšem hlavní a druhé vedlejší.

Tabulka č. 3b) Členství v organizacích – starší děti

Průměrný počet hodin PO - PÁ / volný čas	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
DDM	2	5,88	10	16,95
ZUŠ	2	5,88	5	8,47
TJ SOKOL	0	0,00	0	0,00
Taneční škola	2	5,88	2	3,39
Jiná organizace	5	14,71	15	25,42
Žádná organizace	23	67,65	27	45,76
Celkem	34	100,00	59	100,00

Graf č. 3b)

Rozdíly v členství organizací nejsou u starších dětí z obou sledovaných skupin tak nápadné jako u mladších dětí. Rozdíl tu samozřejmě existuje. Děti z dětského domova je méně zapojených do členství. Některé děti z rodin jsou pravděpodobně od útlého věku vedeny k zájmovým činnostem a oni u této činnosti vydrží často až do dospělosti. Děti z domova nemají takovou výdrž. Nevydrží déle u jednoho zájmu. Jsou zde jen ojedinělé výjimky. I pro starší děti vytváříme v domově smysluplné aktivity nejen zábavné, ale částečně i pracovní jako je: vaření, pěstitelské práce apod. Dále pak, co se týče rozmanitosti jiných organizací: i starší děti z rodin ji mají větší. Je to rovněž tenis,

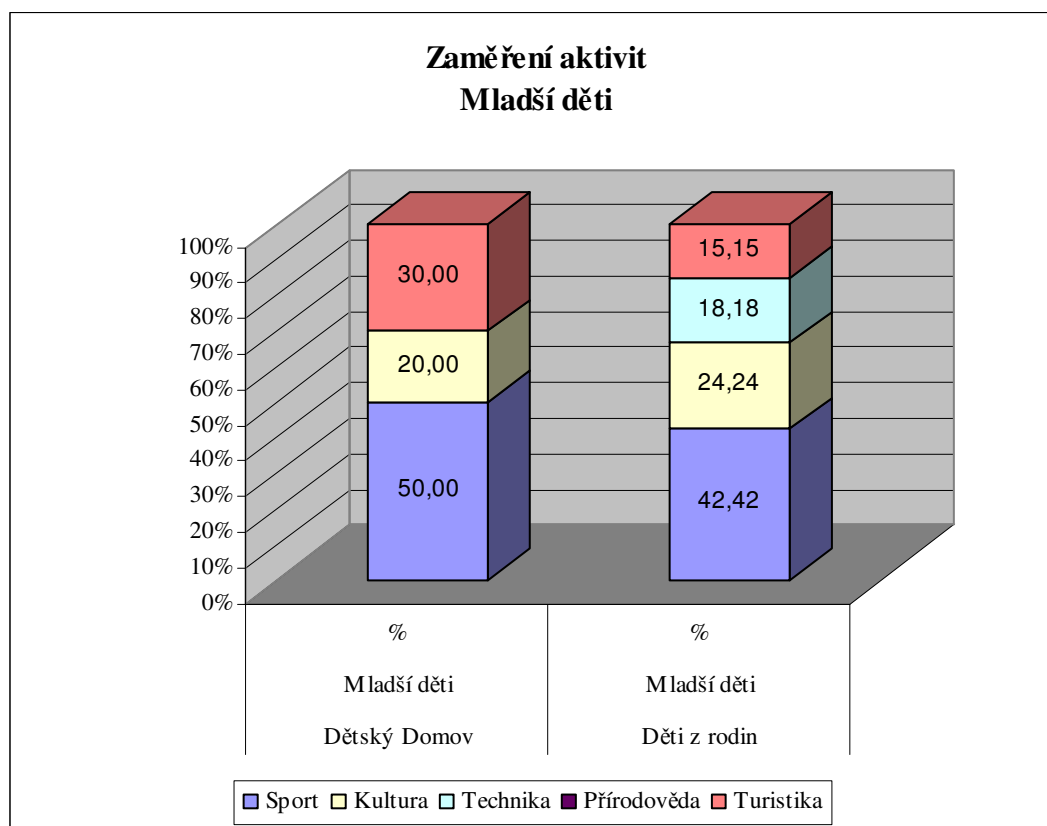
výtvarné činnosti, ale i plavání, kanoistika, zápas aj. Je to dáno i mentalitou, zájmem, možnostmi a schopnostmi dětí. I tyto děti mají některé ještě jedno členství- vedlejší.

Otázka č. 3 – Navštívuješ kroužek nebo oddíl, který se zaměřuje na činnosti v oblasti:

Tabulka č. 4a) Návštěvnost kroužků – mladší děti

Okruhy činností	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
Sport	5	50,00	14	42,42
Kultura	2	20,00	8	24,24
Technika	0	0,00	6	18,18
Přírodověda	0	0,00	0	0,00
Turistika	3	30,00	5	15,15
Celkem	10	100,00	33	100,00

Graf č. 4a)

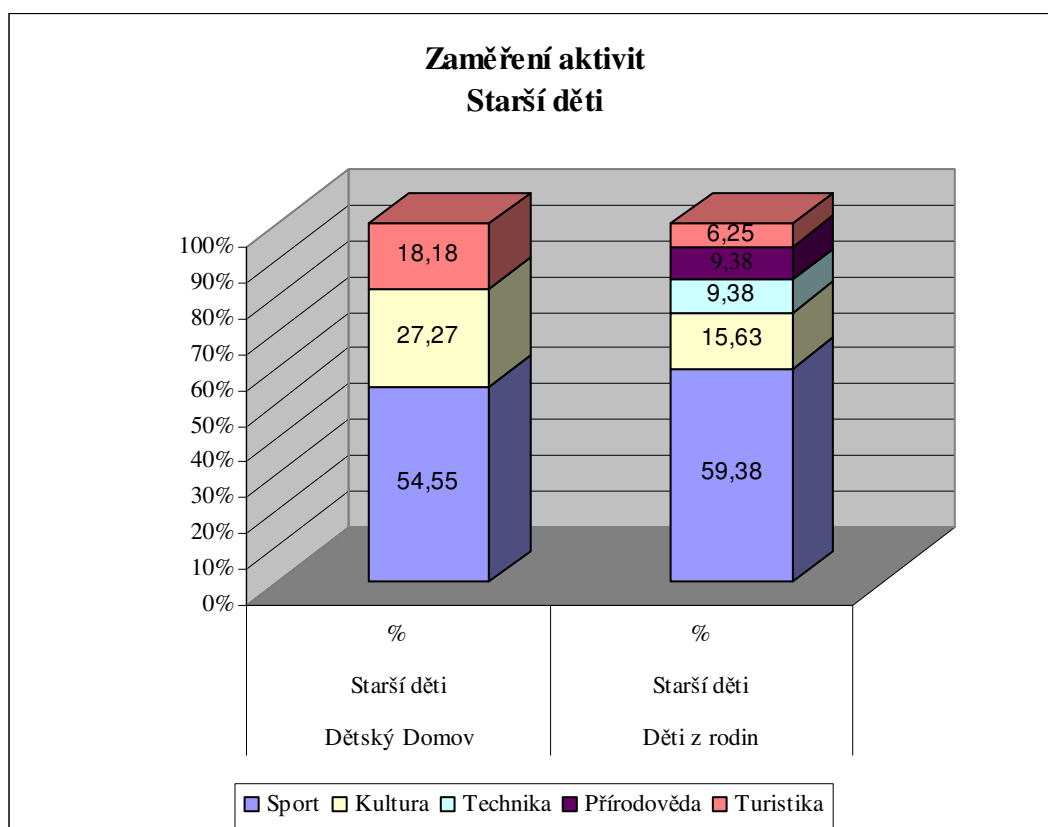

Zde je o něco větší rozmanitost zaměření i počet u dětí z rodin. Děti z dětského domova spoustu činností dělají s vychovateli na zařízení.

Tabulka č. 4b) Návštěvnost kroužků – mladší děti

Okruhy činností	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
Sport	6	54,55	19	59,38
Kultura	3	27,27	5	15,63
Technika	0	0,00	3	9,38
Přírodověda	0	0,00	3	9,38
Turistika	2	18,18	2	6,25
Celkem	11	100,00	32	100,00

Graf č. 4b)

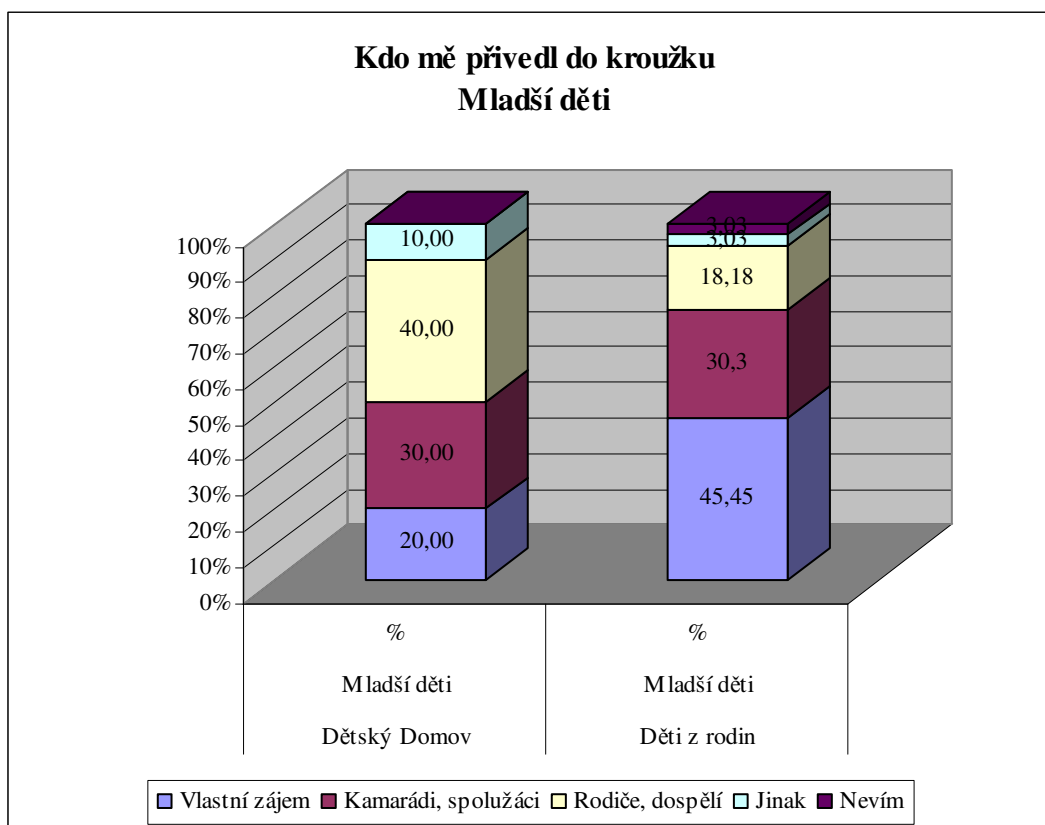
U starších dětí není opět výrazný rozdíl v aktivitě, ale v různorodosti činností. Je zde zajímavý i zájem o techniku a přírodovědu u dětí z rodin. Děti z dětského domova mají zájem spíše kulturu a sport. Co se týče počtu: dětí z dětského domova je jen jedna třetina organizovaná a dětí z rodin více jak polovina organizovaná.

Otázka č. 4 – Jak jsi se dostal do kroužku nebo oddílu, který jsi zakřížkoval v otázce č. 3?

Tabulka č. 5a) Vstup do kroužků – mladší děti

Kdo mě přivedl do kroužku	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
Vlastní zájem	2	20,00	15	45,45
Kamarádi, spolužáci	3	30,00	10	30,30
Rodiče, dospělí	4	40,00	6	18,18
Jinak	1	10,00	1	3,03
Nevím	0	0,00	1	3,03
Celkem	10	100,00	33	100,00

Graf č. 5a)

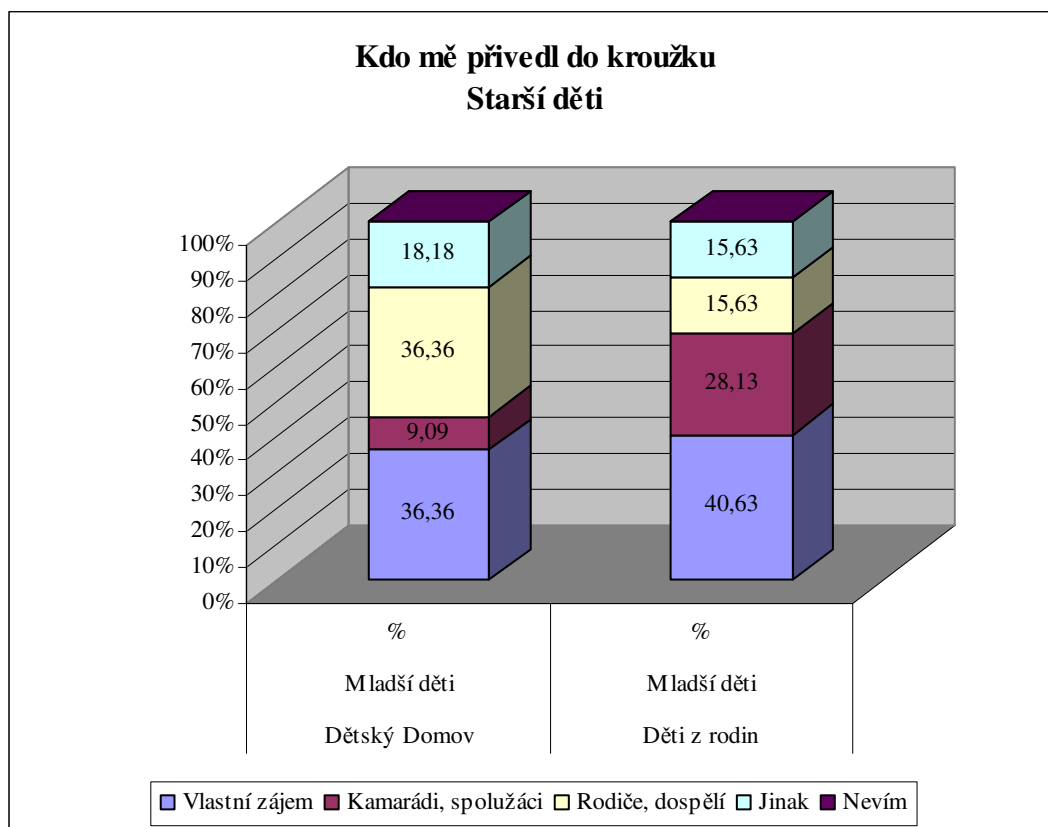

Co se týče přihlášení je u dětí z rodin motivací hlavně vlastní zájem a pak kamarádi, rodiče zde mají kupodivu velmi malé procento. U dětí z dětského domova jsou to hlavně dospělí, kamarádi a pak také sourozenci. Samozřejmě je zde i vlastní zájem, ale ten je o polovinu menší než u dětí z rodin.

Tabulka č. 5b) Vstup do kroužků – starší děti

Okruhy činností	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
Vlastní zájem	4	36,36	13	40,63
Kamarádi, spolužáci	1	9,09	9	28,13
Rodiče, dospělí	4	36,36	5	15,63
Jinak	2	18,18	5	15,63
Nevím	0	0,00	0	0,00
Celkem	11	100,00	32	100,00

Graf č. 5b)

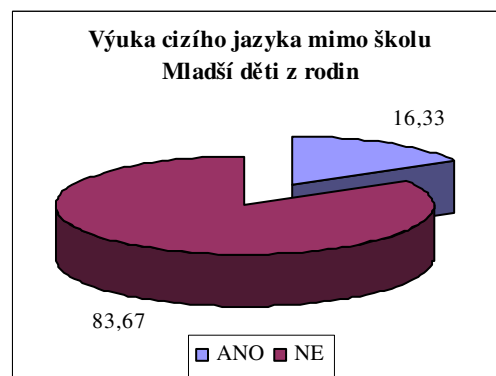
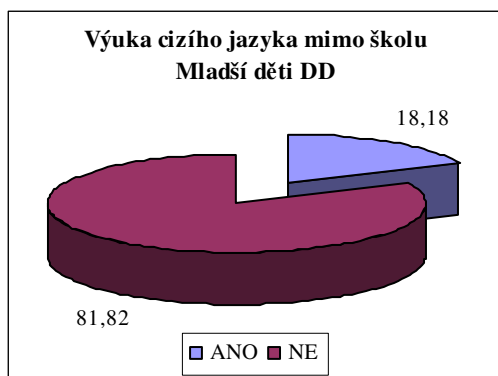
Co se týče přihlášení: je opět rozdíl. U dětí z rodin je to opět vlastní zájem, kdežto u dětí z dětského domova opět dospělí, ale naprosto stejné je i procento vlastního zájmu. Kamarádi zde více dominují u dětí z rodin. U odpovědi jinak je tam také rozdíl. Děti z rodin uvádějí: kvůli talentovým zkouškám, z mrzutosti, kvůli škole. Děti z dětského domova uvádějí opět sourozence jako mladší děti z domova.

Otázka č. 5 – Věnuješ se výuce cizího jazyka(mimo povinného jazyka ve škole)?

Tabulka č. 6a) Nepovinný cizí jazyk – mladší děti

Výuka cizího jazyka mimo školu	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
ANO	4	18,18	8	16,33
NE	18	81,82	41	83,67
Celkem	22	100,00	49	100,00

Grafy č.6a)

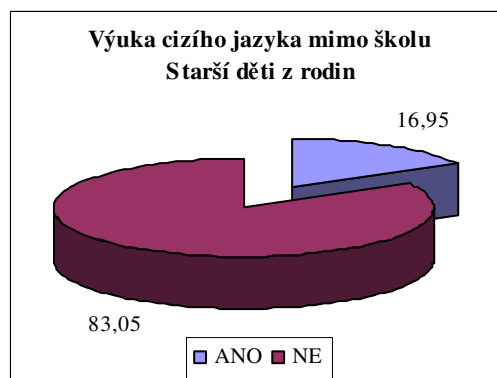

V této otázce došlo u mladších dětí téměř ke shodě. Snad jen pro zajímavost děti z rodin uvedly jako jazyk: lakotštinu, slovenštinu, němčinu, angličtinu. Děti z dětského domova jazyk anglický a německý.

Tabulka č. 6b) Nepovinný cizí jazyk – starší děti

Výuka cizího jazyka mimo školu	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
ANO	2	5,88	10	16,95
NE	32	94,12	49	83,05
Celkem	34	100,00	59	100,00

Grafy č.6b)

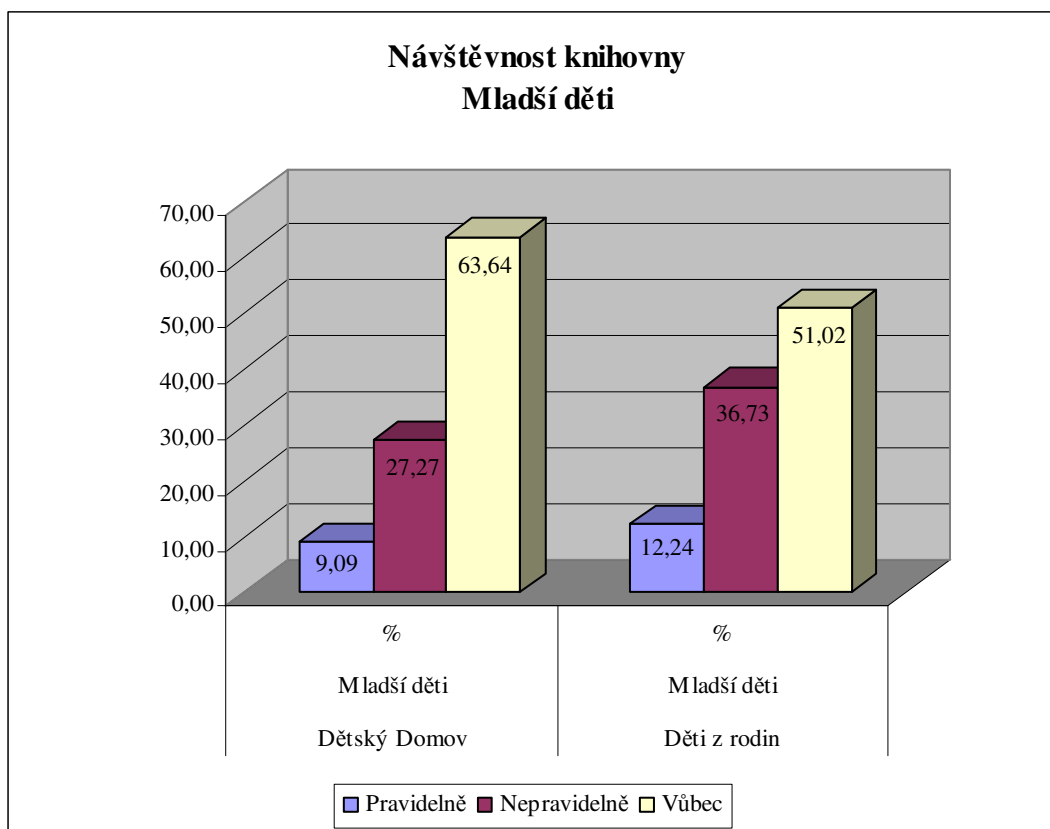
U této otázky je patrný rozdíl mezi dětmi. Převahu mají děti z rodin. I když to není příliš dramatické. Velmi zajímavé je to ve skladbě jazyků: francouzština, italština, řečtina, němčina a angličtina. Jedna dívka uvádí jazyky dva a to: řečtinu a němčinu. U dětí z dětského domova je to jednodušší. Tam není takový zájem. Je to jen angličtina a v jednom případě němčina.

Otázka č.6 – Navštěvuješ knihovnu?

Tabulka č. 7a) Navštěvnost knihovny – mladší děti

Navštěvnost knihovny	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
Pravidelně	2	9,09	6	12,24
Nepravidelně	6	27,27	18	36,73
Vůbec	14	63,64	25	51,02
Celkem	22	100,00	49	100,00

Graf č.7a)

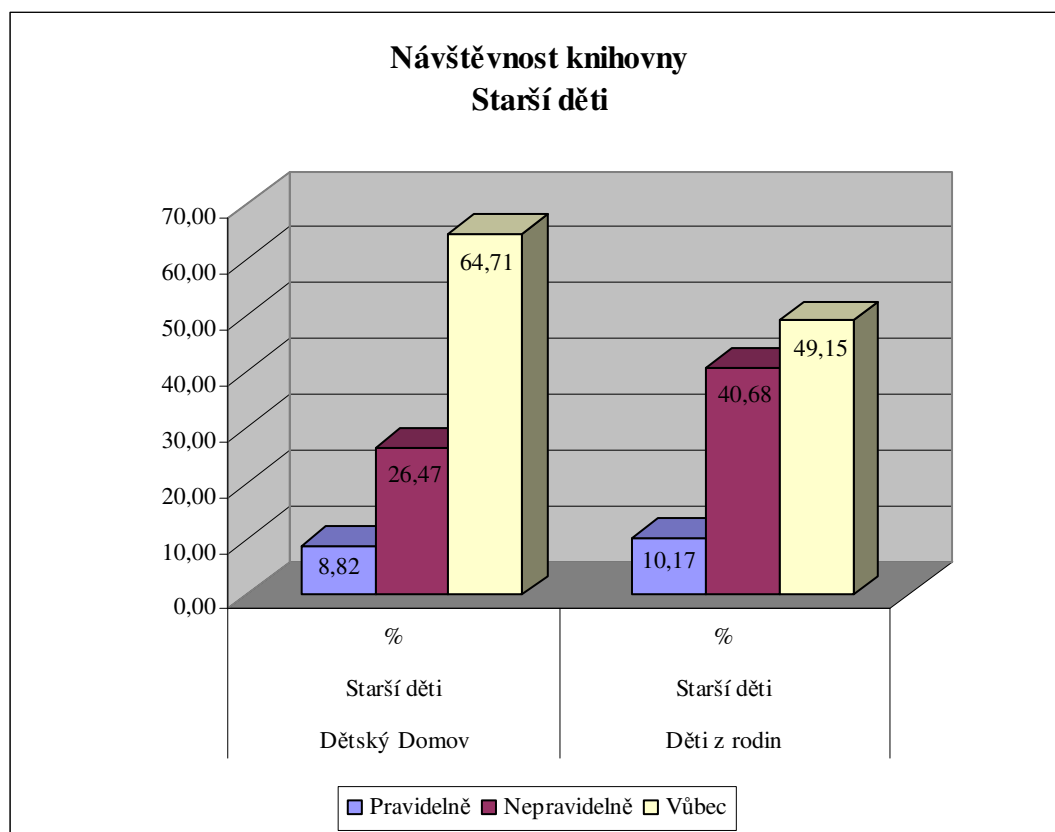

V této otázce došlo téměř ke shodě u mladších dětí. Jen o něco více dětí z rodin navštěvuje knihovnu. To vyplývá z celého průzkumu. Četba knih není v dnešní době vůbec oblíbenou činností.

Tabulka č. 7b) Návštěvnost knihovny – starší děti

Návštěvnost knihovny	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
Pravidelně	3	8,82	6	10,17
Nepravidelně	9	26,47	24	40,68
Vůbec	22	64,71	29	49,15
Celkem	34	100,00	59	100,00

Graf č.7b)

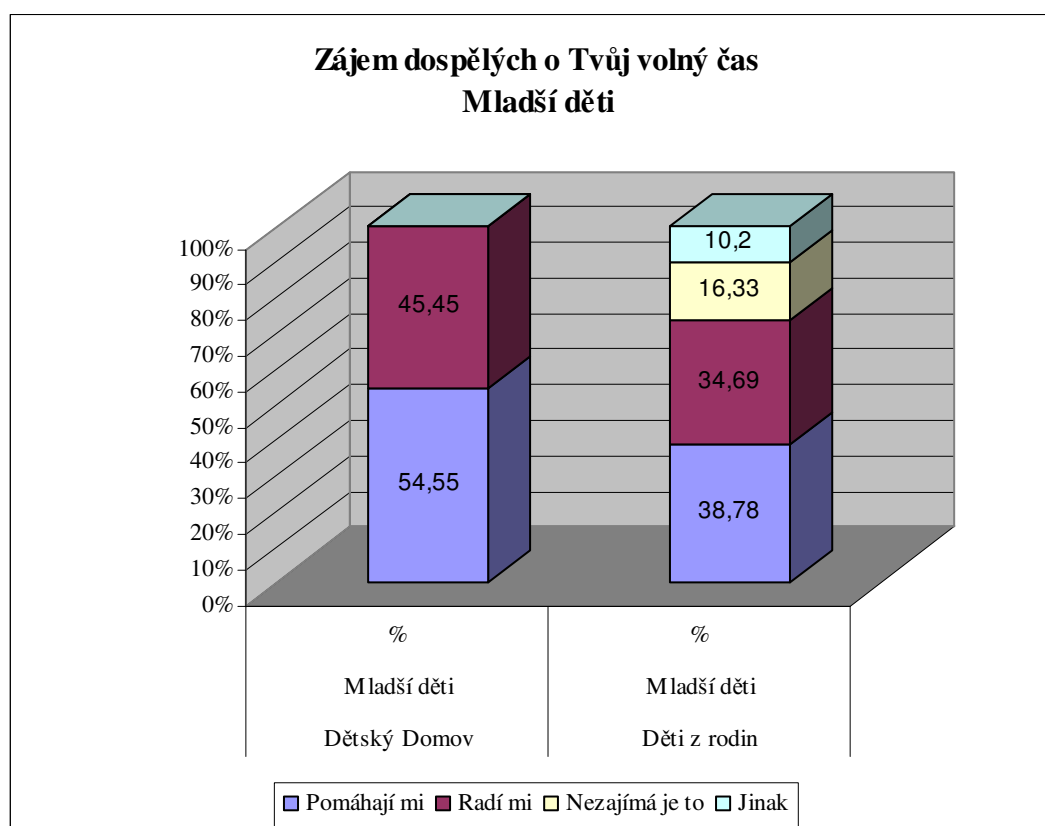
V této odpovědi u starších dětí vidíme již rozdíl, jako v předchozí otázce. Děti z rodin navštěvují alespoň částečně častěji knihovnu než děti z dětského domova. Snad je to pro děti z rodin jen snazší dostupností. I když na jejich obranu musím podotknout, že v domově máme vlastní knihovnu. Není sice příliš vybavena, ale přesto by sedalo najít něco milého na čtení. Zájem vzhledem k bohatým programů v televizi dramaticky ubývá.

Otázka č.7 –**Jak se zajímají dospělí (rodiče) o Tvůj volný čas, koníčka?**

Tabulka č.8a) Podpora dospělých volnočasových aktivit dětí – mladší děti

Zájem dospělých o Tvůj volný čas	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
Pomáhají mi	12	54,55	19	38,78
Radí mi	10	45,45	17	34,69
Nezajímá je to	0	0,00	8	16,33
Jinak	0	0,00	5	10,20
Celkem	22	100,00	49	100,00

Graf č.8a)

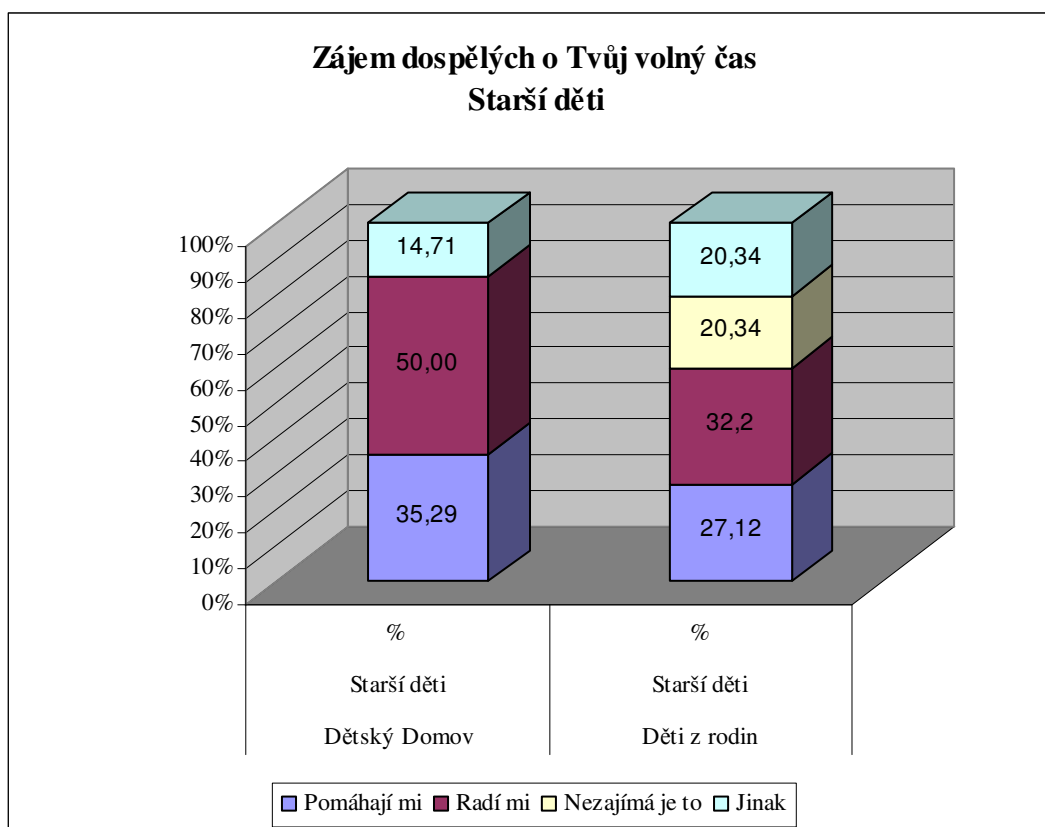

V této odpovědi je vidět rozdíl v postoji dospělých. Vychovatelé mají přímo v popisu práce se zajímat o činnosti dětí, kdežto rodiče v některých případech ani neví, co jejich děti dělají. Je tam, ale světlá výjimka v kolonce „jinak.“ Děti z rodin píšou o rodičích- vozí mě na kroužek, financují mě, chodí na závody aj. Je velice dobré, že si děti uvědomují i finanční otázku.

Tabulka č.8b) Podpora dospělých volnočasových aktivit dětí – starší děti

Zájem dospělých o Tvůj volný čas	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
Pomáhají mi	12	35,29	16	27,12
Radí mi	17	50,00	19	32,20
Nezajímá je to	0	0,00	12	20,34
Jinak	5	14,71	12	20,34
Celkem	34	100,00	59	100,00

Graf č. 8b)

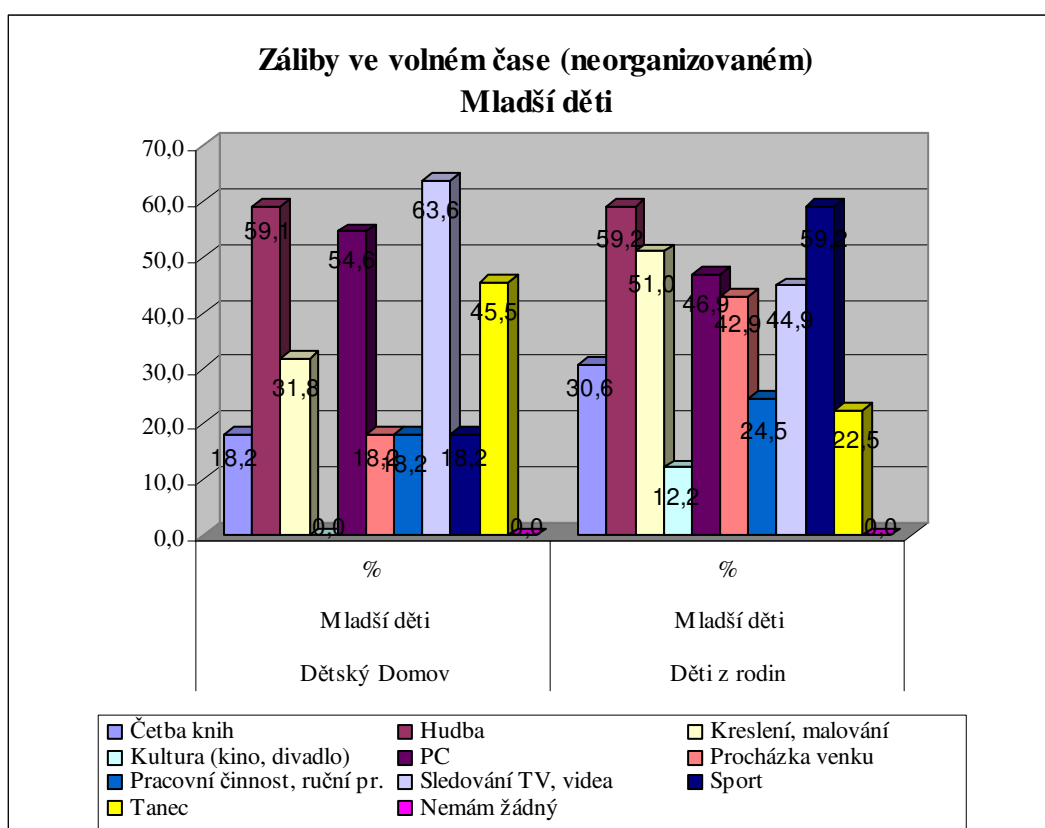
Zde je opět rozdíl, jak přistupují dospělí k dětem. Samozřejmě děti z dětského domova mají v tomto ohledu výhodu. Vychovatelé se zajímají o volný čas dětí. Pomáhají jim a vyplňují jej. Do kolonky jinak napsali: oboustranná dohoda, chtějí, abych něco dělal. Co se týče zájmu rodičů je to stejně jako u mladších dětí, je zde i nezájem. Starší děti z rodin se vyjadřují v kolonce jinak stejně jako mladší děti: podporují mě, vozí mě vyzpívají se, financují mě. Jeden chlapec napsal kuriózní odpověď: byli by rádi, kdybych nic neměl.

Otázka č.8 – Co je tvou zálibou (koníčkem) ve volném čase (neorganizovaném)?

Tabulka č. 9a) Rozdělení zájmů v neorganizovaném volném čase – mladší děti

Záliby ve volném čase (neorganizovaném)	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
Četba knih	4	18,18	15	30,61
Hudba	13	59,09	29	59,18
Kreslení, malování	7	31,82	25	51,02
Kultura (kino, divadlo)	0	0,00	6	12,24
PC	12	54,55	23	46,94
Procházka venku	4	18,18	21	42,86
Pracovní činnost, ruční práce	4	18,18	12	24,49
Sledování TV, videa	14	63,64	22	44,90
Sport	4	18,18	29	59,18
Tanec	10	45,45	11	22,45
Nemám žádný	0	0,00	0	0,00

Graf č.9a)

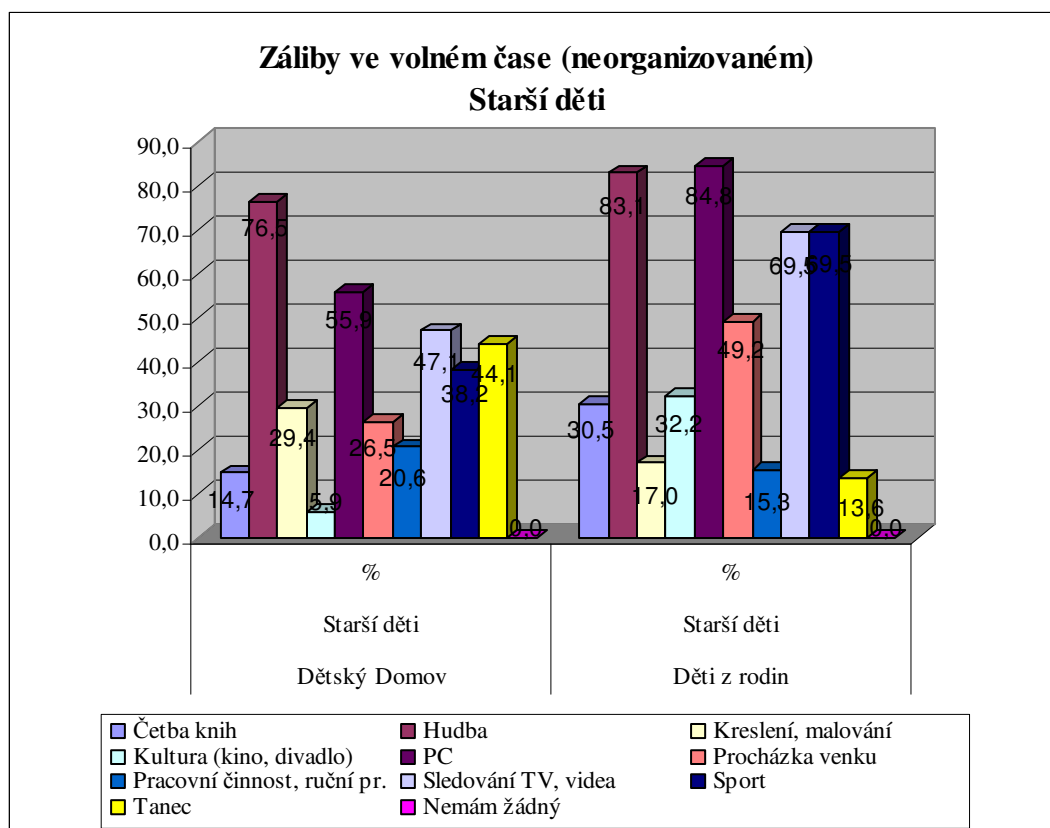
Děti z dětského domova mají většinou organizovaný volný čas. Sice si mohou vybrat, ale z průzkumu vyplývá, že nabídnuté aktivity dětem někdy nevyhovují. Co se týče

srovnávání zájmů, jsou na tom obě sledované skupiny stejně co se týče hudby. Je zde zaznamenáno vysoké procento. Další shodná činnost je počítač. Zato velice rozdílné jsou: sport a tanec. Děti z rodin mají oproti dětem z domova více procent u sportu a méně u tance. Dá se říci, že tyto položky jsou v pravém opaku. Více procent u dětí z rodin mají ještě: procházka venku a kreslení a malování. Děti z domova mají nejvíce procent u televize a videa. Je to tou velkou organizovaností dětí a oni se tímto způsobem odreagují. Kreslení, malování, sport, vycházky pracovní činnosti mají denně běžně k dispozici, ale jak je vidět, mají zcela jiné zájmy, pokud nejsou organizovány. Navíc jsou unavenější, protože do školy dojíždějí. V týdnu mají odpoledne raději klidnější činnost. Ještě bych chtěla zmínit četbu knih. Není to velké procento dětí, ale přece nějaké, i když velmi ubývá zájem o tuto činnost. U dětí z rodin je to lepší, dokonce 30%. U dětí z dětského domova je tato činnost prováděna občas jako odpolední chvilka nebo četba na pokračování. Ovšem je to činnost nabízená vychovateli.

Tabulka č. 9b) Rozdělení zájmů v neorganizovaném volném čase – starší děti

Záliby ve volném čase (neorganizovaném)	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
Četba knih	5	14,71	18	30,51
Hudba	26	76,47	49	83,05
Kreslení, malování	10	29,41	10	16,95
Kultura (kino, divadlo)	2	5,88	19	32,20
PC	19	55,88	50	84,75
Procházka venku	9	26,47	29	49,15
Pracovní činnost, ruční práce	7	20,59	9	15,25
Sledování TV, videa	16	47,06	41	69,49
Sport	13	38,24	41	69,49
Tanec	15	44,12	8	13,56
Nemám žádný	0	0,00	0	0,00

Graf č.9b)

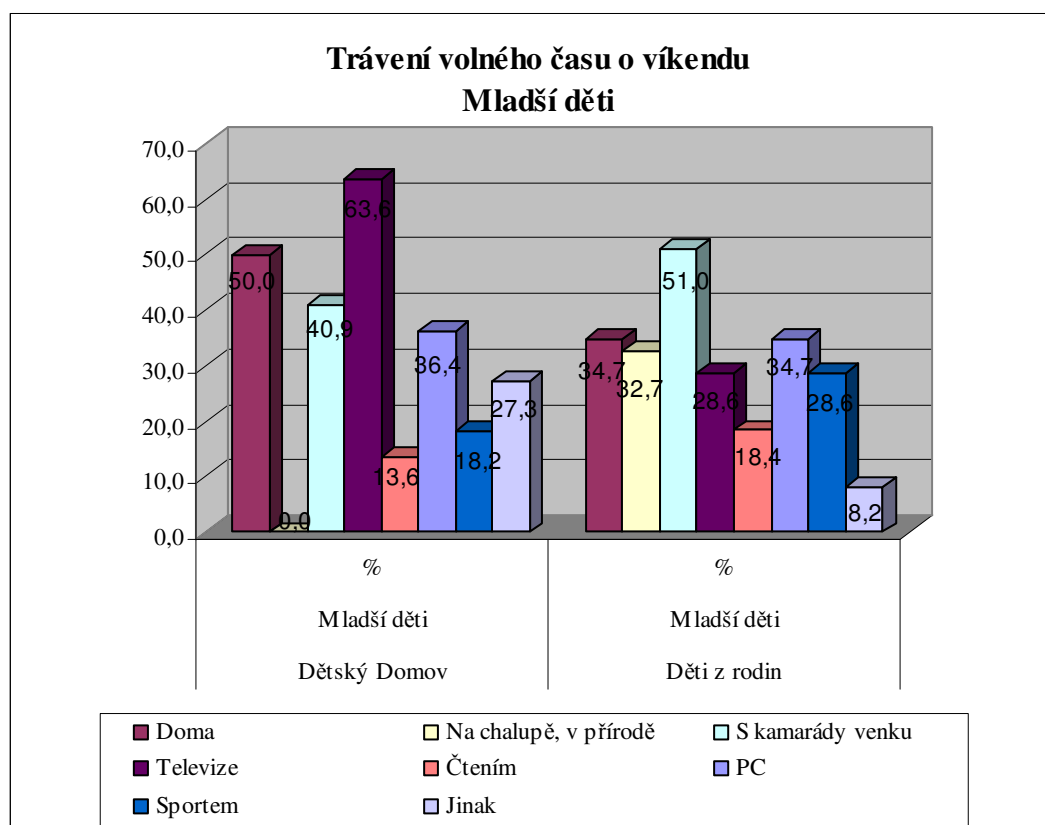
Zde v těchto odpovědích je částečně shodný výsledek co se týče hudby. Jinak jsou hodnoty rozdílné. Starší děti z rodin mají více procent u počítače, sportu, kina, divadla, sledování TV. Starší děti z dětského domova mají více procent jen u položky: tanec. Kulturu udalo jen malé procento dětí z dětského domova. Mají velice rády koncerty, kino, divadlo, ale už méně organizované akce, které jsou v tomto případě vždy. Docela překvapivá je skutečnost, že procento sledování televize je stejné s procentem sportu. A u dětí z domova je to obdobně, ovšem s nižšími procenty. Čtení udalo více dětí z rodin, shodně jako mladší děti a to 30%. Na dnešní dobu je to docela slušné procento dětí.

Otázka č. 9 – **Jak trávíš svůj volný čas o víkend nejradyji?**

Tabulka č. 10a) Trávení volného času o víkendu – mladší děti

Trávení volného času o víkendu	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
Doma	11	50,00	17	34,69
Na chalupě, v přírodě	0	0,00	16	32,65
S kamarády venku	9	40,91	25	51,02
Televize	14	63,64	14	28,57
Čtením	3	13,64	9	18,37
PC	8	36,36	17	34,69
Sportem	4	18,18	14	28,57
Jinak	6	27,27	4	8,16

Graf č. 10a)

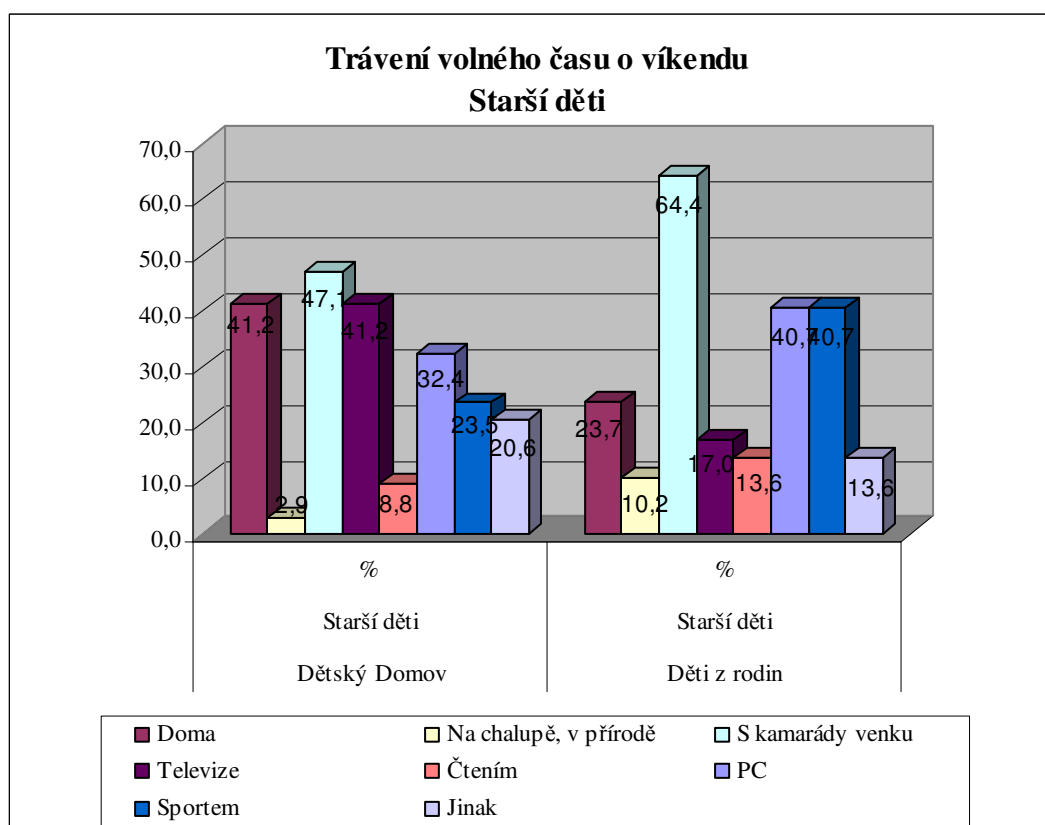
O víkendu mají děti z rodin vyrovnanější zájmy. Jen více vyniká položka: s kamarády venku .A na rozdíl od dětí z dětského domova je zde docela vysoké procento u položky: „na chalupě, v přírodě.“ U položky „jinak“ napsaly děti z rodin: trávení u babičky, tancování, v Německu, s rodiči. Rozdíl s dětmi z domova je hlavně v položce „doma“ a

„u televize.“ U položky „jiné“ uvedly tyto děti: jízda na kole, kolečkových bruslích. Počítač je v tomto grafu vzácně shodný.

Tabulka č. 10b) Trávení volného času o víkendu – starší děti

Trávení volného času o víkendu	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
Doma	14	41,18	14	23,73
Na chalupě, v přírodě	1	2,94	6	10,17
S kamarády venku	16	47,06	38	64,41
Televize	14	41,18	10	16,95
Čtením	3	8,82	8	13,56
PC	11	32,35	24	40,68
Sportem	8	23,53	24	40,68
Jinak	7	20,59	8	13,56

Graf č. 10b)

Z tohoto grafu nejvíce vyčnívá položka „s kamarády venku“ u dětí z rodin. Vzácná shoda u dětí z rodin je u sportu a PC. Velký rozdíl mezi dětmi z obou skupin je v položce „doma.“ Děti z dětského domova mají téměř dvojnásobné procento, ale méně procent u

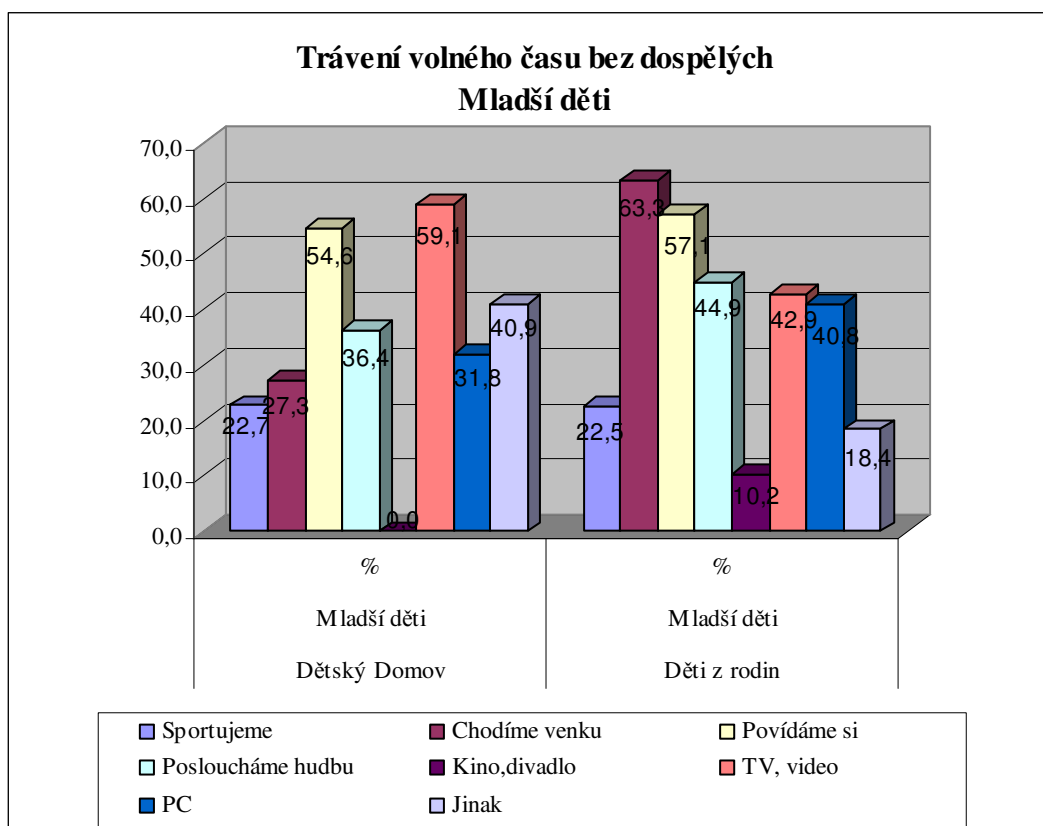
položky „venku s kamarády,“ čemuž se podivuji. Myslela jsem, že tato položka bude mít i u dětí z domova větší zastoupení.

Otázka č. 10 – Co nejraději děláte s kamarády, když jste sami bez dospělých?

Tabulka č.11a) Nejoblíbenější činnosti – mladší děti

Trávení volného času bez dospělých	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Mladší děti		Mladší děti	
	počet	%	počet	%
Sportujeme	5	22,73	11	22,45
Chodíme venku	6	27,27	31	63,27
Povídáme si	12	54,55	28	57,14
Posloucháme hudbu	8	36,36	22	44,90
Kino, divadlo	0	0,00	5	10,20
TV, video	13	59,09	21	42,86
PC	7	31,82	20	40,82
Jinak	9	40,91	9	18,37

Graf č. 11a)

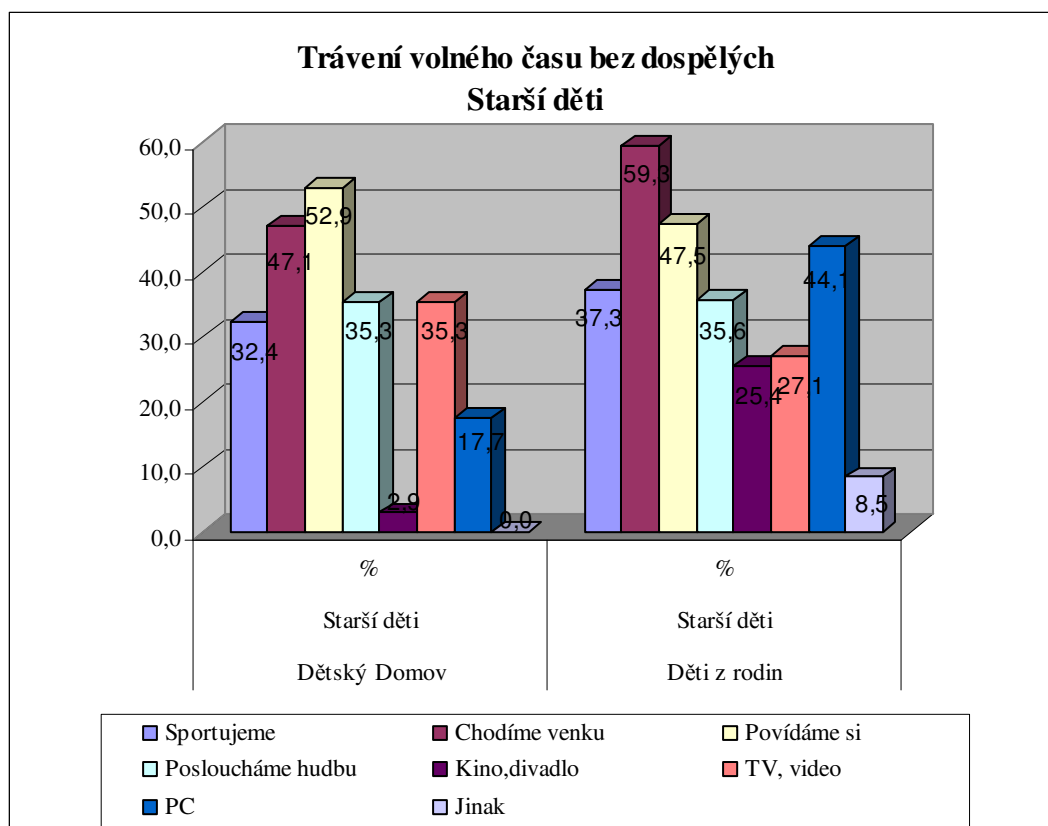
Tento výsledek mne zajímal nejvíce. Obě skupiny se poměrně významně lišily. Jediná shoda je u položky „povídáme si.“ Děti z rodin mají největší procento u položky

„chodíme venku.“ Tato položka se téměř shoduje s položkou „povídáme si.“ Ještě stojí za povšimnutí položky: „TV, video, sport a posloucháme hudbu.“ V položce „jinak“ uvedly děti: sbírání známek, hřiště, hra venku, skateboard, u babičky, u kamaráda, v bazénu - mají rozmanitější možnosti. Děti z dětského domova měly oproti tomu největší zájem o video, to je téměř stejně s položkou „povídáme si.“ K položce „jinak“ udaly děti z domova hlavně jízdu na kole.

Tabulka č.11b) Nejoblíbenější činnosti – starší děti

Trávení volného času bez dospělých	Dětský Domov		Děti z rodin	
	Starší děti		Starší děti	
	počet	%	počet	%
Sportujeme	11	32,35	22	37,29
Chodíme venku	16	47,06	35	59,32
Povídáme si	18	52,94	28	47,46
Posloucháme hudbu	12	35,29	21	35,59
Kino, divadlo	1	2,94	15	25,42
TV, video	12	35,29	16	27,12
PC	6	17,65	26	44,07
Jinak	0	0,00	5	8,47

Graf č. 11b)

U starších dětí jak z rodin, tak z dětského domova je většina položek téměř shodná. Naprosto se shodují položky „posloucháme hudbu.“ Položky „chodíme venku a povídáme si“ mají nejvíce procent a jsou téměř shodné, jen v opačném poměru. Děti z domova mají více preferovanou položku „povídáme si.“ U sportu mají více procent děti z rodin. Položku „jinak“ udaly jen děti z rodin a to: nechodím nikam, playstation, řešíme důležité věci, se svým klukem, se svou holkou venku. Ještě několik zajímavostí: jedno dítě - o víkend – jen čtení, jedno dítě jen hudba – skládání, jedno dítě jen playstation – ten chodí až k ránu spát.

3.3 Ověření stanovených předpokladů

První předpoklad – lze předpokládat, že děti z rodin využívají více aktivit než děti z dětského domova vyšel pozitivně. Skutečně tomu tak je podle průzkumu. Je to určitě větším zájmem ze strany dětí, ale i rodičů, protože děti tímto způsobem mají hodnotně vyplněný volný čas. Mají také mimo jiné více možností, protože žijí přímo u zdroje - ve městě. Nemají problémy, jak se dostat včas na kroužek a jak potom domů.

Druhý předpoklad – lze předpokládat, že děti z rodin budou mít rozmanitější zájmy než děti z dětského domova, vyšel opět pozitivně. Není to sice velký rozdíl, ale existuje. Je to určitě způsobeno i mentalitou dětí. Děti z dětského domova totiž jako prioritu mají hudbu, tanec a částečně jsou i sportovně nadaní. Jen mají malou výdrž u započaté činnosti. Ale to je myslím problém většiny dětí. Děti z rodin mají rozmanitější zájmy. Jsou i více zapojeny v organizacích.

Třetí předpoklad – lze předpokládat, že děti z rodin mají více volného času než děti z dětského domova, vyšel rovněž pozitivně. Toto se dalo očekávat vzhledem k volnější výchově dětí z rodin. Děti z dětského domova mají pevně stanovený režim, kde je mimo jiné zakotvena i studijní doba a určená doba pro ukládání k spánku. Tím vniká zhruba předem určený čas pro volnočasové aktivity. Starší děti z obou sledovaných skupin mají více volného času než mladší děti. Nemají tak intenzivní přípravu do školy a chodí později spát než mladší děti. Děti z rodin mají více volného času než děti z dětského domova.

Čtvrtý předpoklad – lze předpokládat, že děti z dětského domova jsou vedeny pomocí režimových momentů a tím je i ukládání k spánku, které je časnější než u dětí z rodin, tento předpoklad jako jediný nevyšel jednoznačně. Samozřejmě, že doba spánku u dětí z rodin je různá. Přesto k mému překvapení není tak pozdní, jak jsem očekávala. Jen tři starších dětí z rodin chodí v týdnu velmi pozdě spát (ostatní jsou v mezích normy, i když o něco později než děti z domova). O víkend byla velká výjimka osmkrát u dětí z rodin. Jeden chlapec dokonce napsal, že ze soboty na neděli nespí vůbec. Mladší děti z rodin chodí také některé později spát, než děti z dětského domova, ale není to tak dramatické, jak jsem očekávala.

4 ZÁVĚR

Téma „volný čas“ u dětí, které jsem se snažila ve své bakalářské práci zpracovat je velice obsáhlé. Zvolila jsem, proto postup, který mi zprostředkoval některé skutečnosti, pro mne dosud neodhalené. Pomocí těchto skutečností mohu zvolit postupy pro lepší a efektivnější práci s dětmi v dětském domově. Snažit se alespoň v rámci mých možností o zabránění nežádoucích způsobů chování a jednání těchto dětí.

Při analýze jednotlivých otázek zadaného dotazníku k tomuto tématu jsem dospěla k zajímavým výsledkům a závěrům. Ve své práci jsem se snažila zjistit skutečný obraz využívání volného času jak organizovaného, tak neorganizovaného u 56 dětí z dětských domovů a 108 dětí ze základních škol.

Cílem práce byla analýza stávajícího stavu využívání volného času dětí z rodin, dětí z dětských domovů a jeho komparace. Průzkum potvrdil, že děti mají dostatek volného času. Některé využívají organizovaný způsob trávení volného času, těch je ovšem méně. Více dětí využívá svůj čas neorganizovaně. Takto trávený čas skýtá ovšem určitá rizika, která mohou přerůst ve zlovyky typu vysedávání před televizí, počítačem. Jako další rizika při pasivitě a nezájmu zapojení se do tvořivých činností mohu uvést potíže v chování, při navazování nevhodných vztahů a často i nedostatek sebevědomí a sebeúcty. U dětí z dětského domova je na jedné straně velký zájem vychovatelů o smysluplné trávení jejich volného času nabídkou různých činností a na druhé straně ne příliš velký zájem ze strany dětí na zařízení o tyto nabízené akce a činnosti. Mnohdy je potřeba mnohem větší úsilí děti motivovat, než s nimi činnosti provádět. Je to také způsobeno mentalitou dětí a jejich rozumovými schopnostmi. Většina našich svěřenců má výukové problémy. Často dětem doma pomáháme s učivem, které nestačily ve škole pochopit. Tyto děti mají výhodu oproti dětem z rodin. Totiž, jakmile přijdou ze školy nejsou na své starosti a strasti samy. Věnují se jim plně vychovatelé. Plní jejich přání, děti se mají komu svěřit se svými problémy, hledají společná řešení a pokud mají zájem, vyplní i jejich volný čas nabízenými aktivitami. Děti z rodin jsou více organizované, protože rodiče nemají vzhledem ke svému zaměstnání na své děti mnohdy čas. Některé děti bývají celé odpoledne bez smysluplné činnosti samy doma. Nemají se komu svěřit, nemají mnohdy, kdo by jim poradil. Od toho jsou právě organizace, které jsou takovým dětem k dispozici. Dle výsledků průzkumu je to vcelku dobrý stav, i když mezery existují. Pro mou práci z těchto výsledků vyplývají nová opatření pro zkvalitnění prožívání volných chvil dětí v dětském domově.

5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ (DOPORUČENÍ)

Jak můžeme v dětském domově pomoci zabránit negativnímu způsobu využití volného času a nezájmu zapojovat se do organizovaných činností?

Na tento nelehký úkol upozornily vlastně výsledky průzkumu bakalářské práce. Neznamená, když dětem nabídnou činnosti, že budou rády. Sice budou mít vyplněný volný čas, ale nebudou spokojené. Samozřejmě si nemohou volný čas vyplňovat televizí, počítačem, jak by podle průzkumu chtěly. Musíme se zaměřit na lepší a kvalitnější motivaci na zadané činnosti výtvarné, pracovní, sportovní. Do hudebních činností se zapojují vcelku rády, ale bylo by dobré u dětí rozvíjet zájem o různé hudební žánry. Dále více uplatňovat pochvaly, povzbuzení a zvyšovat tím jejich sebevědomí a myšlenky, že něco dokáží. U nás v dětském domově můžeme s pomocí starších dětí organizovat různé činnosti a akce pro děti mladší. U starších dětí tím zvýšíme zájem o nabízené aktivity, protože se budou muset aktivně zapojit do realizace daných činností. Rozvineme u těchto dětí tvořivé schopnosti a hlavně i sociální dovednosti, kterých je mezi dětmi velký nedostatek. I nadále budeme vyhledávat nadané děti, které na našem zařízení také jsou. Zatím máme chlapce s hudebním nadáním a chlapce se sportovním nadáním. Některé děti budeme motivovat k aktivitě pomocí jejich výsledků, které jsou velice dobré.

6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BAKALÁŘ, E. *I dospělí si mohou hrát*. 1. vyd. Praha: Pressfoto, 1976. 194 s.

FALTÝSKOVÁ, J. *Mládež a volný čas. Sborník příspěvků z mezinárodní konference v Hradci Králové*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. 429 s. ISBN 80-7041-760-9.

GRULICH, V. *Filozofické pojetí člověka a výchovy*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1977. 246 s.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

KERROVÁ, S. *Dítě se speciálními potřebami*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 165 s. ISBN 80-71789-147-9.

KOHOUTEK, R. a kol. *Zásady pedagogické psychologie*. 1. vyd. Brno: CERM, 1998. 183 s. ISBN 80-85867-94-X.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06 X.

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ A. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 232 s. ISBN 80-7178-295-5

PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 232 s. ISBN 80-7178-295-5.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

SETER, M. H. *Emerging patterns of youth ministry. Inward, p., ed.: Rational youthwork*. Oxford Lynx communications, 1995.

SPOUSTA, V. ET.AL. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: MU, 1996. 82 s. ISBN 80-210-1275-7.

ŠVIGOVÁ, M. *Volný čas a my*. 1. vyd. Praha: Svobodné slovo, 1967. 82 s.

TAXOVÁ, J. *Výchovné problémy dětských domovů*. Praha: SNP, 1967. 151 s.

<http://referaty-seminarky.cz>

7 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1: Dotazník s pokynem pro vyplnění

Příloha č. 2: Obrázky: Ze života dětí v dětském domově – Vysoká Pec.

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník s pokynem pro vyplnění

Pokyny pro vyplnění dotazníku:

1. Účel dotazníku

Vážené děti, máte před sebou dotazník, jehož účelem je provést na našem zařízení průzkum využívání volného času.

Vzhledem k tomu, že se o rozvíjení zájmů a využití volného času neustále hovoří, bude tento dotazník sloužit jako podkladový materiál pro další rozvoj zájmové činnosti dětí a mládeže.

Žádám vás proto, aby vaše vyplňování bylo objektivní, pravdivé a aby ve vás vyvolalo i zamyšlení na téma **volný čas a jeho využití**.

2. Co je to volný čas?

Volným časem žáků chápeme tu dobu, kdy disponují svým časem, se kterým si nakládají podle svého uvážení, upokojují své zájmy a potřeby. Tedy poškolní výuce, přípravě na vyučování. Po splnění povinností, které vyplývají ze zaběhnutého života (např. domácí práce, nákupy, péče o mladší sourozence apod.)

3. Jak dotazník vyplňovat

Je zapotřebí si každou otázku řádně přečíst a promyslet. Pak teprve označte tu volbu, kterou daná otázka nabízí a vám vyhovuje. U některých otázek můžete volit i více možností odpovědí.

DOTAZNÍK

Jsi

☐ chlapec

☐ dívka

Třída:

1. Zkus vymezit čas, který v daných dnech týdne v jednotlivých oblastech potřebuješ (v hodinách).

	V kolik hodin hodin	Příprava Ti končí škola	Povinnosti na vyučování	V kolik doma
	spát			jdeš
Po				
Út				
St				
Čt				
Pá				
So				
Ne				

2. Jsi členem některé z těchto organizací?

1. ☐	DDM	3. ☐	TJ SOKOL
2. ☐	ZUŠ	4. ☐	Taneční škola
5. ☐	Jiná organizace (uveď název)		

3. Navštěvuješ kroužek, nebo oddíl, který se zaměřuje na činnost v oblasti:

1. ☐	Sportu	4. ☐	Přírodovědy
2. ☐	Kultury	5. ☐	Turistiky
3. ☐	Techniky		

4. Jak jsi se dostal do kroužku nebo oddílu, který jsi zakřížkoval v otázce č.3?

1. ☐	Začal jsem chodit z vlastního zájmu
2. ☐	Přivedl mě k němu kamarádi, spolužáci
3. ☐	Pomocí dospělých (rodičů)
4. ☐	Jinak (uveď konkrétně jak)
5. ☐	Nevím

5. Věnuješ se výuce cizího jazyka (mimo povinného jazyka ve škole) ?

1. ☐ ANO Jaký jazyk:
2. ☐ NE Kolik hodin týdně:

6. Navštěvuješ knihovnu?

1. ☐ Pravidelně 2. ☐ Nepravidelně 3. ☐ Vůbec

7. Jak se zajímají dospělí (rodiče) o Tvůj volný čas, koníčka?

1. ☐ Pomáhají mi 2. ☐ Radí mi 3. ☐ Nezajímá je to
4. ☐ Jinak (uveď konkrétně jak)

8. Co je Tvou zálibou (koníčkem) ve volném čase (neorganizovaném) ?

1. ☐ Četba knih
2. ☐ Hudba
3. ☐ Kreslení, malování
4. ☐ Kultura (kino, divadlo)
5. ☐ PC
6. ☐ Procházka venku
7. ☐ Pracovní činnosti, ruční práce
8. ☐ Sledování televize, videa, DVD
9. ☐ Sport
10. ☐ Tanec
11. ☐ Nemám žádný vyhraněný koníček

9. Jak trávíš svůj volný čas o víkendu nejraději ?

1. ☐ Doma
2. ☐ Na chalupě, v přírodě
3. ☐ S kamarády venku
4. ☐ U televize
5. ☐ Čtením
6. ☐ U PC
7. ☐ Sportem
8. ☐ Jinak (uveď konkrétně jak.....)

10. Co nejraději děláte s kamarády, když jste sami bez dospělých ?

1. ☐ Sportujeme
2. ☐ Chodíme venku
3. ☐ Povídáme si
4. ☐ Posloucháme hudbu
5. ☐ Jdeme do kina, divadla
6. ☐ Koukáme na televizi, video, DVD
7. ☐ Hrajeme na PC
8. ☐ Jinak (uveď konkrétně jak)

Příloha č.2: Ze života dětí v dětském domově – Vysoká Pec

Stará budova dětského domova

Pokoje dětí starších a mladých

Koupelna děvčat

Koupelna chlapců

Nová budova dětského domova

Kuchyň v nové budově

Koupelna v nové budově

Pokoje pro děti

Na karnevalu v městském divadle – Chomutov

Oslavy v dětském domově

Na táboře

Na táboře v Ohrazenicích, kde byl letos na návštěvě „Šrek“

Vánoce v dětském domově